

RÁCZ ATTILA

A CSEPEL VAS- ÉS FÉMMŰVEK KÖZPONTI MUNKÁSTANÁCSÁNAK UTÓVÉDHARCAI 1957 JANUÁRJÁBAN

Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését követően hatalma legitimációjáért küzdő kommunista vezetésnek magyarázatot kellett találnia arra, hogy a szovjet segítséggel és az idegen hatalom által diktált feltételekkel hatalomra jutott Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány (a továbbiakban: FMPK) miért nem élvezett egyértelmű támogatottságot az ipari munkások körében. Már az 1957-ben kiadott ún. Fehér Könyv, de különösen a forradalom leverését értékelő hivatalos kommunista történetírás részben a munkástanácsok *jobbratolódásában* és *ellenforradalmi* tevékenységében vélte felfedezni annak okát, hogy miért ütközött fokozott ellenállásba az — elméletben — a munkásosztály érdekeit egyedül képviselő kormány mind a vidéki, mind a budapesti nagyüzemekben.¹ Közleményünk a forradalom alatt és annak leverését követően jelentős szerepet játszó Csepel Vas- és Fémművek (a továbbiakban: CSVM) Központi Munkástanácsának (a továbbiakban: KMT) működését kíséri figyelemmel 1957 januárjáig. A munkástanács történetével már többen foglalkoztak, azonban a CSVM KMT működésének megítélését árnyaltabbá teszik a közelmúltban ismertté vált korabeli iratok.²

1956 nyarán már érezhető volt, hogy elkerülhetetlenek a politikai és gazdasági változások Magyarországon. Felmerült annak a lehetősége, hogy a hazai gazdaságba is átültessék az 1950 óta működő jugoszláv modellt, vagyis a munkástanácsok által irányított decentralizált üzemi önkormányzatot. Ezért a Magyar Dolgo-

1 Ellenforradalmi erők a magyar októberi cseményekben. I–IV. köt. Bp., 1957. A kiterjedt szakirodalomból lásd például: *Berecz János*: Ellenforradalom tollal és fegyverrel. 1956. Bp., 1986.; *Hollós Ervin*: Kik voltak, mit akartak? 3. jav. kiad. Bp., 1976.; *Molnár János*: A Nagybudapesti Központi Munkástanács. Bp., 1969.

2 A legjelentősebb feldolgozás: *Tóth Eszter Zsófia*: A Csepel Vas- és Fémművek munkástanácsainak története (1956–1957). In: *Múltunk*. Politikatörténeti folyóirat. Budapest, XLIV. (1999) 4. szám. (a továbbiakban: *Tóth*, 1999.) 163–198. p. A rendszerváltás előtt is születtek feldolgozások Csepel „ellenforradalmi” múltjáról: *Drucker Tibor*: A felszabadult Csepel. In: *Csepel története*. Szerk: Kubinyi András et al. Bp., 1965. (a továbbiakban: *Drucker*, 1965.) 469–483. p.; *Kovács Gyula – Utasi Miklós*: A XXI. kerületi „Daru Lajos” Munkásőrszázlálj története. Budapest, Csepel, 1956–1985. Bp., 1986.

zók Pártja (a továbbiakban: MDP) több delegációt küldött Belgrádba, amiről a magyar sajtó részletesen beszámolt. A Szakszervezetek Országos Tanácsa (a továbbiakban: SZOT) 1956. július 2-án határozatot hozott a szakszervezeti munka időseiről, és elfogadta a jugoszláv szakszervezetek meghívását, hogy tanulmányozza a délszláv kommunista állam működését.³ A tapasztalatokról augusztus 9-én a Népszava közölt terjedelmes cikket *Hogyan valósul meg az önigazgatás a jugoszláv üzemekben* címmel. Ismertették a jugoszláv üzemi munkástanács-rendszer működését, kitérve a munkástanácsok, az igazgatók és az üzemi dolgozók jogaira, kötelezettségeire.⁴ Szeptemberben a SZOT felső vezetősége járt Jugoszláviában, októberben pedig az MDP Központi Vezetőségének küldöttsége tárgyalt a jugoszláv vezetéssel Belgrádban.⁵ Történeti kutatások alátámasztották, hogy a munkástanácsok gondolata ugyanúgy foglalkoztatta az üzemek dolgozóit, mint a Petőfi Kör vagy a Magyar Írók Szövetsége tagjait.⁶ A gazdaság ilyen irányú megreformálása ügyében az üzemi munkások és értelmiségiek már a szovjet intervenció előtt szervezkedni kezdtek. Az első munkásönkormányzatot előkészítő bizottság október 22-én alakult meg a diósgyőri MÁVAG-ban. Budapesten az első munkástanácsot október 24-én az újpesti Egyesült Izzóban választották meg. A Kossuth Rádió október 26-án este ismertette a SZOT programját, és felhívta az üzemek dolgozóit, alakítsanak munkástanácsokat.⁷

A forradalom október 24-én reggel érte el Csepelt, amikor a felkelők megtámadták és elfoglalták a csepeli hadkiegészítő parancsnokságot, majd október 26-án a rendőrkapitányságot. A CSVN volt az ország legnagyobb gyárkomplexu-

3 Népszava, 1956. július 4. és július 7.

4 Népszava, 1956. augusztus 9.

5 Népszava, 1956. szeptember 23.; szeptember 25.; október 13.; október 16. és október 18.; illetve Magyar Nemzet. 1956. október 16.; október 23.; október 24.

6 Szabad Ifjúság, 1956. október 23. In: 1956 a sajtó tükrében. Szerk.: Izsák Lajos és Szabó József. Debrecen, 1989. (A továbbiakban: 1956 a sajtó tükrében.) 38. p.; Magyar munkástanácsok 1956-ban. Dokumentumok. Sajtó alá rendezte: Kemény István és Bill Lomax. Párizs, 1986. (a továbbiakban: Magyar munkástanácsok 1956-ban) 14–15. p.; *Standaisky Éva: Az írók és a munkástanácsok*. In: Múltunk. XXXIX. (1994) 1–2. szám. 81–109. p.

7 A Kossuth Rádió 16¹³-kor: „A Központi Vezetés helyesnek tartja az üzemi munkástanácsok választását a szakszervezeti szervek közreműködésével.” In: A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23–november 9. Budapest, 1989. (a továbbiakban: A forradalom hangja.) 83., 86–87., 101. p. és Magyar munkástanácsok 1956-ban. 16. p. A szakszervezetek és a munkástanácsok kapcsolatáról ld.: *Beránné Nemes Éva – Kajári Erzsébet: A munkástanácsok és a szakszervezetek (1956–1957)*. In: Múltunk. XXXVII. (1992) 2–3 szám. 70–101. p.

ma, birtokban tartása rendkívül nagy gazdasági és morális jelentőséggel bírt. A jelentősebb csepeli objektumok a Vasművel együtt felváltva voltak a forradalmárok és a karhatalom kezén.⁸ Az előbbieket egyik csoportja lötte le egy fegyveres összecsapás során Kalamár József tanácselnököt, egy másik csoportjuk pedig Bordás András sztahanovista esztergályost. A fiatal csepeli szabadságharcosok nemcsak kerületükért küzdöttek, hanem részt vettek a Corvin közben folyó harcokban is.⁹

Csepel üzemeiben a szakszervezet felhívására 1956. október 26–30-ig alakultak meg a (kezdetben ideiglenes) munkástanácsok,¹⁰ és felállításuk után azonnal megállapították feladatköreiket. A gyári munkástanácsok egymástól függetlenül működtek, de — motoros futárokkal — állandóan tartották a kapcsolatot egymással. Közvetlenül a megalakulásuk után felmerült, hogy egységes csepeli tanácsot válasszanak, így október 26-án Illés Bélának, a Csögyvár igazgatójának elnökletével megválasztották a Csepeli Központi Munkástanácsot. A Tanács tagjai két-három fős képvisellel az egyes gyárak küldöttei lettek.¹¹ November 29-én — miután Illés Béla az ideiglenes elnökség nevében lemondott — a 19 gyáregység küldötteiből alakult meg a 64 tagú CSVM [végleges] KMT, amely Nagy Eleket vá-

-
- 8 A gyár forradalom előtti történetéhez ld.: *Dr. Varga László: A csepeli gyáróriás kialakulásának története.* Kézirat. Bp., 1981. és *Berend T. Iván – Ránki György: A Csepeli Vasmű rövid története.* In: *Csepel története.* Bp., 1965. Egyes visszaemlékezések szerint a csepeli Erőműbe már október 23-án behatolt mintegy 50 fiatal, és 24-én lefegyverezték az őrséget. *Drucker, 1965.* 470–471. p.
- 9 A csepeli harcokról ld.: *Mi történt Csepelen? Egyetemi Ifjúság.* Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Lapja. 1956. október 29. In: *Napról napra.* 1956. sajtója. Október 23–november 4. Válogatás. Válogatta: Szalay Hanna. Bp., 1989. 144. p.; *Szente Károly és társai pere.* Budapest Főváros Levéltára (a továbbiakban: BFL). Fővárosi Főügyészség BÜL jelű büntető iratok (=XXV.60.d.). 2056/1957. és BFL Fővárosi Bíróság büntetőperes iratai (=XXV.4.a.). 4864/1958.; illetve *Drucker, 1965.* 470–476. p. A csepeli kommunista vezetők egykorú (1957) visszaemlékezései a csepeli eseményekről: BFL Magyar Szocialista Munkáspárt (a továbbiakban: MSZMP) CSVM Bizottsága választott vezető testületcinc iratai (=XXXV.28.a.). 6. őc. A harcokban elesett, megsebesült kommunista áldozatok névsorát, személyi anyagát (ez utóbbiban Kalamár József, Bordás András, Kuppert Béla) ld.: BFL MSZMP XXI. kerületi Bizottság apparátusának iratai (=XXXV.26.b.). 7. őc. 11–37. p.
- 10 Nagy Elek és Bácsi József, a CSVM KMT elnökének és elnökhelyettesének visszaemlékezését ld.: „Szuronyok hegyén nem lehet dolgozni!” Válogatás 1956-os munkástanács-vezetők visszaemlékezéseiből. Szerk.: Kozák Gyula – Molnár Adrienne. Bp., Századvég Kiadó – 1956-os Intézet, 1993. (a továbbiakban: *Szuronyok hegyén...*) 11–74. p.
- 11 A csepeli munkástanácsok kezdeti lépéseiről részletesen: *Tóth, 1999.* 167–173. p. Mivel a munkástanácsok minden komolyabb clőkészítés nélkül álltak fel, nem volt egységes a névhasználatuk. Ahol az értelmézt nem zavarja, meghagytuk a forrásokban használt névalakokat.

lasztotta meg elnöknek. A legfontosabb ügyeket a 12 tagú elnökség intézte, amely idővel 19 főre bővült, így valamennyi gyáregység munkástanácsa képviselket kapott az elnökségben.¹²

A Nagytömegárugyár ideiglenes munkástanácsának október 30-ai választó üléséről felvett jegyzőkönyvből¹³ ismerhetjük meg a gyár dolgozóinak követeléseit. Az első hozzászóló, Fauszt József esztergályos kétségbe vonta az 1947-ben megkötött békeszerződés betartását, szerinte ez csak az ország kirablását szolgálta, és a forradalom azért tört ki, hogy Magyarország végre visszanyerje a szabadságát. A munka megkezdéséről megoszlottak a vélemények. Volt, aki a munka felvételét javasolta, és volt, aki amellet érvelt, hogy akár fegyverrel is ki kell állni a következő pontok mellett: „1. Addig, amíg orosz csapatok Magyarország területén vannak, a gyár dolgozói ne vegyék fel a munkát. 2. Azok a kormánytagok, akik a Rákosi–Gerő-féle kormányban is benn voltak, azonnal legyenek leváltva. 3. A Forradalmi Ifjúsági Szövetség felé azonnal hozzák nyilvánosságra az uránérc felhasználását, ill. kereskedelmi értékesítését. 4. A kormány minél előbb és haladéktalanul, több párt részvételével titkos és általános szavazást — az ENSZ felügyelete mellett — hajtson végre.” A követelések között szerepelt, hogy válasszanak új munkásörseget, akik nem lőnek a munkásokra.¹⁴ A személyeskedéssel is túlfűtött ülésen végül sikerült félretenni a személyi ellentéteket — a korábbi káderek feletti ítélezést későbbre halasztották. Sokkal fontosabb kérdés volt a szovjet csapatok kivonása. Azzal mindenki egyetértett, hogy a csapatkivonásig személyes biztonságuk érdekében nem veszik fel a munkát. Az ülés végén hozott határozatban a négy követelés mellé bekerült 5–6. pontként, hogy a párt és az üzemi bizottság vezetőségét, valamint a személyzeti osztályt a munkástanács ellenőrzése mellett szervezzék át, a káderlapokat semmisítsék meg és a Magyar Rádió a valóságnak megfelelő híreket közöljön.

12 A rendszerváltás előtti történetírás szerint az újraválasztáskor a munkások nagy része nem volt bent az üzemekben, és a kommunistákat nem engedték szavazni. *Molnár János*: *Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban*. Bp., 1967. 134–135. p. A megválasztott munkástanács tagok listáját ld. Nagy Elek és társai peranyagában. BFL Fővárosi Bíróság titkos ügykezelés alól kivont perki iratai (=XXV.4.f.). 7104/1957. 1044–1045. p. Az alakuló ülés jegyzőkönyvét ld.: Uo. 1098–1104. p., illetve Nagy Elek vallomását: Uo. 1241. p. Az ítéletben (Uo. 25. p.) 13 tag szerepel, de ennek mind az alakuló ülés jegyzőkönyve, mind Nagy Elek vallomása ellentmond.

13 Jegyzőkönyv. BFL MSZMP CSVM Bizottsága apparátusának iratai (=XXXV.28.b). 7. óc. 90–93. p.

14 A gyári munkásörség felállításáról a csepeli központi munkástanács december 5-ei körlevele intézkedett. A kérdéssel a december 5-ci ülés foglalkozott részletesbben. BFL XXV.4.f. 7104/1957. 1035. és 1041–1043. p.

Az első ponttal összezsengett a CSVM Acélművek Munkástanácsának október 31-én kelt határozata: „Az Acélmű dolgozóinak szilárd elhatározása, hogy a sztrájkot addig folytatja, amíg egyetlen szovjet katona magyar területen áll [sic!]. Ez alatt az idő alatt az Acélmű dolgozói felajánlják segítségüket súlyos károkat szenvedett, szeretett fővárosunk helyreállításánál. Kérjük a sztrájkhoz csatlakozott gyárak dolgozóit, hogy tartsanak velünk.”¹⁵ A Csepeli Varrógépgyár Ideiglenes Munkástanácsa 14 pontba szedte dolgozóinak követeléseit, és ezek közül itt is első helyen szerepelt a szovjet csapatok kivonása.¹⁶

Október 29-én reggel a Csepeli Ideiglenes Munkástanács a Kossuth Rádión keresztül kérte a dolgozókat, hogy jelenjenek meg munkahelyükön. Aznap este tíz budapesti nagyüzem munkástanácsa, köztük a csepeli is, felhívást adott közre a munka felvételéről. A Szerszámgépgyár hivatalos álláspontját a termelőmunka megkezdésének feltételeiről a Függetlenség 1956. október 30-ai számából ismerhette meg az ország.¹⁷ November 1-jén és 2-án a CSVM Ideiglenes Munkástanácsa kérte dolgozóit, hogy 2-án 10 óráig menjenek be tájékozódás céljából a munkahelyükre. November 3-án Csepel és Újpest munkástanácsai tárgyaltak a munka felvételéről.¹⁸

Budapest munkástanácsainak képviselői 1956. november 1-jén találkoztak a Vasas Szakszervezet székházában, és döntést hoztak arról, hogy küldöttséget menesztenek a kormányhoz. A Parlamentben találkoztak Nagy Imrével, aki meggyőzte a küldötteket, hogy támogassák a kormányt, és vegyék fel újra a munkát.¹⁹

November 2-án álltak a delegáció csepeli tagjai a CSVM KMT ülésén az ekkor már elvtárs helyett szaktársaknak nevezett munkásküldöttek elé, hogy beszámoljanak az egy nappal korábban történekről.²⁰ Illés Béla rövid helyzetelemzés után átadta a szót Nagy Eleknek, aki összefoglalta a Vasas székházban, illetve a Parlamentben történeket, és felolvasta a Nagy Imrével ismertetett követeléseiket.

„A követelések közül a legfontosabbak: a szovjet csapatok azonnal hagyják el Budapestet, vonuljanak vissza támaszpontjaikra, legkésőbb december 31-éig hagyják el az ország területét. Erre a kormány kérjen garanciát a szovjet kormánytól és az ENSZ-től. Magyarország szabad, független; demokratikus, szocialista

15 A jegyzőkönyvet ld.: BFL XXXV.28.b. 7. öc. 69. p.

16 A Csepeli Varrógépgyár dolgozóinak követelése. Dátum nélkül. Uo. 94. p.

17 Függetlenség, 1956. október 30. In: 1956 a sajtó tükrében, 155. p.

18 A forradalom hangja. 170., 193., 352., 387., és 456–457. p.

19 Szuronyok hegyén... 23–25. p.

20 A CSVM Munkástanácsának 1956. november 2-ai jegyzőkönyve. BFL XXXV.28.b. 7. öc. 3–7. p.

kormányt akarunk. [...] Mindazok a vívmányok, amelyeket a forradalom hozott létre, a Kormány magáévá tette. Nagy Imre a Kormány nevében tárgyalásokat folytat a szovjet kormánnyal, a szovjet csapatok kivonásával kapcsolatosan. Bejelentette továbbá, hogy a varsói egyezményt felmondjuk és az országot semlegesnek nyilvánítjuk. Erre garanciát kér a négy nagyhatalomtól. Az ENSZ rendkívüli közgyűlését kérte összehívni. Ausztria garanciát kér a magyar kormánytól, hogy ami élelmiszer, gyógyszer stb. segítséget küldenek, nem kerül szovjet kézre.”

Nagy Elek ezek után meggyőzte Csepel munkásait, hogy fejezzék be a sztrájkot, és vegyék fel ismét a munkát, hiszen „amíg fegyverrel harcoltunk a szovjet ellen, helyes volt, de ha tovább folytatjuk, a szovjetnek azzal nem lesz kevesebb anyaga, élelme, lőszer stb. [...] Háborút folytatni termelés, szén, energia, élelem nélkül nem lehet. [...] Ha azt akarjuk, hogy Magyarország hadserege meg tudjon akadályozni egy esetleges szovjet betörést, akkor ehhez a termelést azonnal meg kell indítani.”

Az egyik küldött javaslatára fel kívánták venni a kapcsolatot a borsodi és győri gyárak munkástanácsaival. Javasolták, hogy a november 1-jén vidékről érkezett 4 kocsis élelmiszer díjmentes szétosztására jelöljenek ki bizottságot. A vezértitkárságot áthelyezték a Munkástanács hatáskörébe. Zettner Tamás, a csepeli Erőmű képviselője ismertette az Erőmű készleteit; véleménye szerint 24 órán belül meg tudták volna indítani a termelést. A dolgozók közlekedési eszközeinek biztosítása érdekében ismertették a közlekedési megbízott nevét. A gyűléshez csatlakozott a csepeli Nemzeti Bizottmány három képviselője is.

Zettner után Ivanics István, a csepeli Nemzeti Bizottmány elnöke kért szót: „[...] figyelembe kell venni, hogy a Szovjetunió a világ legnagyobb szárazföldi hadseregével rendelkezik, és mi határosak vagyunk velük. Tőlünk délre Jugoszlávia van, ami sokkal demokratikusabb formában építi a szocializmust. A Szovjetunióknak is revízió alá kell venni a közép-európai politikáját. [...] Nyugati határai mellett húzódozó államokat saját befolyása alatt akarja tartani. Ha itt rendetlenség van, akkor nagyon vigyáz ránk, hogy baj ne érje innen. Nagy Imre kommunista, de neki köszönhetjük, hogy a forradalom vívmányait létrehoztuk. Még nem tudjuk, hogy a szovjet az 1500 tankot miért hozta be, de tudjuk, hogy egy emberként állunk a forradalom kivívott vívmányai védelmében. A Kormányt támogatni kell. A Szovjetunióknak az kell, hogy itt egy baráti ország legyen, mert nem fog kivonulni, ha itt egy fasiszta rendszer lesz, ha túlságosan Nyugatra megyünk.”²¹

21 Ivanics István hozzászólását ld.: BFL XXXV.28.b. 7. öc. 5. p. Tanúvallomása a Bali Vendel és társai percben: BFL XXV.4.a. 5166/1957.

A november 3-án elfogadott nyilatkozatban kinyilvánították, hogy támogatják a Nagy Imre-kormányt, szabad és demokratikus Magyarországot akarnak, nem akarnak fasizmust. Mivel nem a kormány ellen akartak küzdeni, így felhívták a csepeli gyárak és az ország dolgozóit, hogy vegyék fel a munkát.²²

November 4-én a szovjetek elfoglalták a csepeli légvédelmi tüzérezred több tüzelőállását. A nemzetőrök és a katonák délután kilöttek egy szovjet páncélautót, egy löszerszállító kocsit és egy harcocsit. A szovjetek nehéztüzérséggel löttek Csepel központját. Az ezt követő napokban több akciót is vezettek az ellenállók Csepelről a szovjet csapatok ellen, harcocsikat és repülőgépeket löttek ki. A városrész elfoglalása november 11-éig tartott.

Budapesten a szovjet beavatkozás hatására sztrájkba léptek a munkások, a hivatalnokok, valamennyi közintézmény, az iskolák és az egyetemek. Kádár János november 4-ei, Marosán György november 8-ai rádiónyilatkozatában kérte a munkásokat, hogy vegyék fel a munkát.²³

Az Acélmű Ideiglenes Munkástanácsának 1956. november 14-ei ülésén Csépai Dezső beszámolt a CSVM KMT egy nappal korábban, 12 órakor a Nagyiroda tanácstermében megtartott megbeszéléséről. Az eseményen megjelent a szovjet városparancsnok.²⁴ A KMT tagjai nyíltan a szovjet főtiszt szemébe mondták, hogy a munka felvételét feltételekhez kötik. Ezek közé tartozott a szovjet csapatok kivonása legalább Budapest területéről. Törvénytelennek minősítették a Kádár-kormányt, és követelték a Nagy Imre-kormány visszatérését, továbbá a Munkástanács jogainak teljes visszaállítását, Maléter Pál és Kovács Béla politikai foglyok szabadon bocsátását, az ENSZ-küldöttek és a segélyek beengedését az országba, valamint a sztrájkjog fenntartását. Sokan félték attól, hogy nem kapnak fizetést, ha folytatják a sztrájkot, de Csépai úgy vélte, ha egységes a munkásosztály, senki sem alkalmazhat ellene retorziót. Szavazásra bocsátották, hogy ki bízik a Kádár-kor-

22 BFL XXXV.28.b. 7. óc. 8. p.

23 Nagy Balázs: A Nagybudapesti Központi Munkástanács megalakulása 1956-ban. In: Múltunk. XLI (1996) 3. szám (a továbbiakban *Nagy*, 1996.). 8–13. p.

24 A városparancsnoknak nevezett orosz tiszt a CSVM KMT november 30-ai ülésén is részt vett, ahol úgy nyilatkozott, hogy nem ellenőrizni jár a munkástanács üléseire, hanem a munkástanácsok működésének gyakorlata felől érdeklődik. A jegyzőkönyvet ld.: BFL XXV.4.f. 7104/1957. 1026–1034. p. A jegyzőkönyvekben a parancsnok nincs néven nevezve. Budapest szovjet katonai városparancsnoka K. J. Grebennyik gárdavezérmagy, a szovjet Államvédelmi Bizottság elnökének helyettese volt. Nagy Elck visszacélkezése szerint több ülésen is Abramov ezredes, a páncélos erők parancsnoka képviselte az orosz parancsnokságot. Lásd: Szuro nyok hegyén... 37–38. p.

mányban, majd azt is, hogy az előbbi követelések teljesítésétől teszik-e függővé a munka felvételét. A válasz az első kérdésre egyhangú nem, a másodikra egyhangú igen volt.²⁵

Az ugyanott felvett, november 26-ai jegyzőkönyv a Csepeli Központi Munkástanács két nappal korábban tartott üléséről tájékoztat, amelyen megvitaták a Nagy Imre-kérdést, és szenvedélyes vita után tisztázták a Nagybudapesti Központi Munkástanáccsal való együttműködés feltételeit.²⁶ „Úgy látszik, hogy amint az élet meg akar indulni, akkor mindig csinálnak [ti. a kormány, RA] valamit, ami azt megakadályozza, hogy ne a Munkástanácsok indítsák meg, hanem a nyomor. Úgy tűnik, hogy a Munkástanácsok lejárata elötte kerül. [...] Alapvető szempontok: a munkások nagyon sok mindent még nem látnak tisztázva politikai vonalon, de az életet be kell indítani. Mégpedig a Munkástanácsoknak kell beindítaniok, mert különben feloszlatják őket a nyomor miatt.” Politikai éleslátással a tárgyalásokat szorgalmazták, de ezek haszontalansága és a Nagybudapesti Munkástanács ilyen irányú döntése esetén Csepel kötelezőnek ismerte el a sztrájkot. Felismerték, hogy a munkástanácsok csak akkor lehetnek volna a gazdaság irányítói, ha megfelelően megválasztott szervek (szakszervezetek) a munkások érdekeit képviselték volna. Bár a CSVM KMT nem tudta irányítani a gyári munkástanácsokat²⁷, a jegyzőkönyvekből világosan látszik, hogy a küldöttek²⁸ rendszeresen tájékoztatták dolgozóikat az ott elhangzottakról.²⁹

25 Kivonat az Acélmű Ideiglenes Munkástanácsa 1956. november 14-én megtartott ülésének jegyzőkönyvéből. BFL XXXV.28.b. 7. óc., 76. p.

26 A budapesti munkástanácsok, önállóságuk megőrzése mellett, érdekvédelmük biztosítása érdekében egyfajta központosításra törekedtek. November 14-én megalakult a Nagybudapesti Központi Munkástanács. 14-én és 15-én küldöttei tárgyalni próbáltak Kádár Jánossal, de a tárgyalások eredménytelenek voltak. A Nagybudapesti Központi Munkástanács november 21-én értekezletének, illetve az Országos Munkástanács november 21-én megalakulásának megakadályozása (a helyszínen szánt Sportcsarnok környékét pancélosok, rohamlővegek lepték el) elleni tiltakozásul kétnapos sztrájkot hirdetett meg, amelybe Csepelt is be akarták vonni. A Nagybudapesti Központi Munkástanácsról részletesen: *Molnár János*: A Nagybudapesti Központi Munkástanács. Bp., 1969.; *Magyar munkástanácsok 1956-ban.*; *Bill Lomax*: Magyarország 1956. Debrecen, 1989. 171–202. p.; Szuronyok hegyén... 118–167. p.; *Nagy*, 1996. 3–50. p.

27 *Tóth*, 1999. 178. p.

28 Jelen esetben Csépai Dezső mérnök. Csépai 1957-es további sorsáról ld.: BFL XXXV.28.b. 7. óc. 81–85. p.

29 Kivonat az Acélmű Ideiglenes Munkástanácsa 1956. november 26-án megtartott ülésének jegyzőkönyvéből. BFL XXXV.28.b. 7. óc. 77. p.

November 15-én a csepeli munkástanács a munka felvételére szólította fel a munkásokat,³⁰ és november 22-én is súlyos hibának minősítették a 48 órás sztrájkot, ám a november 23-ára szervezett néma tüntetésből kivették részüket. December 11-én is a sztrájk ellen voltak, de szolidaritásból nem vették fel a munkát.³¹

Az FMPK 2/1956. (XI. 16.) sz. rendelete, majd az Elnöki Tanács 1956. évi 25. sz. törvényerejű rendelete intézkedett a munkástanácsok működéséről. November 25-én, a Parlamentben kísérlet történt a kormány és a KMT közötti egyezsége, de erre csak az utóbbi törekedett.³² A munkástanácsok intézményének felszámolását december 9-én kezdte meg a kormány azzal, hogy a területi munkástanácsokat, így a Nagybudapesti Központi Munkástanácsot is törvényen kívül helyezte,³³ annak ismertebb vezetőit letartóztatták, vagy internálták, mire december 11–12-én ország-szerte munkabeszüntetésekre került sor. December 14-én a kormány egy korábbi csőgyári munkás, Papp Károly személyében kormánybiztost nevezett ki a csepeli gyárak élére. Papp a kormánynyilatkozatra hivatkozva fel akarta számolni a Csepeli Központi Munkástanácsot, ami ellen a Szerszámgépgyár munkástanácsa december 15-én írásban tiltakozott a kormánynál. Két nappal későbbi közleményükben úgy hirdették át a problémát, hogy megváltoztatták nevüket: kihagyták a *Központi* szót.³⁴

Közben a pártszervező munka is megindult Csepelen. Az MSZMP XXI. kerületi szervezete november 8. és 10. között alakult meg. Az 50 főnyi aktív 9 tagú intéző bizottságot választott.³⁵ 1956. november 25-én aktívaülést tartottak a Csepeli

30 A november 14-ei és 15-ei jegyzőkönyvet és a november 15-ei keltezésű határozatot ld.: BFL XXV.4.f. 7104/1957. 1002–1006. p. A kormányhú sajtó örömmel fogadta Csepel hozzáállását a sztrájkhoz: „November 18-án reggel 8 órával a gyár egész területén felvesszük [Csepel] a munkát”. Népszabadság, 1956. november 17. és „Súlyos hiba volt a 48 órás sztrájk kihirdetése.” Uo. 1956. november 23.

31 A CSVM KMT 1956. november 22-ei felhívását ld.: BFL XXV.4.f. 7104/1957. 1016–1018. p. A Szerszámgépgyár november 23-ai felhívását ld.: Uo. 1019. p.

32 Az MSZMP Ideiglenes Intézőbizottsága az 1956. november 21-ei ülésén tárgyalta a munkakezdestről, illetve a munkástanácsokkal való viszonyáról. A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületének jegyzőkönyvei. I. kötet, 1956. november 11–1957. január 14. Szerk.: Némethné Vágyi Karola – Sipos Levente, Bp., 1993. 78–84. p. és 91. p.

33 Az FMPK nyilatkozata az egyes rendkívüli intézkedésekkel kapcsolatban: „[...] a budapesti központi munkástanácsot, a budapesti kerületi munkástanácsokat, a vidéki megyei és városi munkástanácsokat törvényen kívül helyezi, és működésüket azonnali hatállyal megszünteti.” Népszabadság, 1956. december 11.

34 BFL XXV.4.f. 7104/1957. 1109–1112. p.

35 Jelentés a csepeli pártszervezet munkájáról. 1956. december 28. BFL MSZMP XXI. kerületi Bizottság (=XXXV.26.a) 2. öc. 1–4. p. Ekkor szervezetileg egységes volt a csepeli pártszervezet, egy időben indult a párt szervezése a lakókerületben és a gyári pártcsoportokban. 1957 márciusban vált ismét külön a kerület és a Vasmű pártbizottsága. *Drucker*, 1965. 477. p.

Munkásotthonban, ahol 250 kommunista gyűlt össze. Kiss Dezső beszámolót tartott az ideiglenes intézőbizottság addigi munkájáról. Megfogalmazták, hogy egyesíteni kell a párt minden hívét, hogy együtt harcolhassanak az ellenforradalom ellen, egységesíteni kell a csepeli sajtót, támogatni kell a munkásőrség felállítását és segíteni a népvagyon védelmét. Némelyek a Szabad Európa Rádió betiltását és elnémítását követelték.³⁶ December 17-én 302, december 21-én 685 párttagot tartottak nyilván a CSVN-ben.³⁷

Miután december 27-én a 16 tagú csepeli delegáció sikertelenül tárgyalt Kádár Jánossal és Marosán Györggyel,³⁸ 1957 január elején a csepeli munkástanács utolsó kísérletet tett arra, hogy rendezze a munkástanácsok és a kormány közötti viszonyt. 1957. január 2-án Nagy Elek Kossa István pénzügyminiszterrel tárgyalt gazdasági és pénzügyi kérdésekről. Január 4-én Nagy egy munkásönkormányzatot előkészítő bizottsági ülésen vett részt a szakszervezet székházában, ezért ezt megelőzően, január 2-án tárgyalási stratégiát dolgoztak ki a munkástanács működéséről. A meglévő rendszert kritizálva, a munkástanácsok szükségessége mellett érveltek, és ismertették az üzemi és a központi munkástanács feladatait, működését, jogkörét, megválasztásának feltételeit. Elképzelésük szerint a munkástanácsokat megillette volna az a jog, hogy ők alakítsák ki az üzem szervezeti felépítését, egységesítsék a vállalat terveit, intézzék az export–import ügyeket, megállapíthassák a dolgozók létszámát, bérét, a termelési költségek és bevételek elosztását.³⁹

A Csepeli Munkástanács elnökségi tagokból álló küldöttsége, illetve az MSZMP és a Szakszervezet kiküldöttei 1957. január 5-én a CSVN tanácstermében ültek le tárgyalni egymással. Tárgyalásuk főbb témái: a munkástanács jogköre, a tanácsstagok munkaideje, a bér- és prémiumrendszer reformja, a „kommunistaüldözések”, létszámcsökkentések, „forradalom” vagy „ellenforradalom” kérdése, szakszerveze-

36 BFL MSZMP Budapesti Bizottsága Agitációs- és Propaganda Osztályának iratai (=XXXV.1.c). 4. öc. 12–15. p.

37 BFL MSZMP Budapesti Ideiglenes Intéző Bizottsága ülésincin jegyzőkönyvei (=XXXV.1.a.1.) 3. öc. és BFL XXXV.26.a. 2. öc. 1–4. p.

38 A találkozóra hivatkozva a CSVN KMT december 29-én levelet küldött Kádárnak a gyár vezetésében javasolt személyi változásokról. BFL XXV.4.f. 7104/1957. 1055–1056. p.

39 BFL XXXV.28.b. 7. öc. 11–25. p. A tervezetet a dokumentumok között 1. sz. alatt teljes terjedelemben, szó szerint közöljük.

tek szervezése. A párt küldöttei közös nyilatkozatot akartak kicsikarni a Munkástanács tagjaiból, de ez elől mind Nagy Elek, mind Bácsi József elzárkózott.⁴⁰

Az 1957. január 6-án a Népszabadságban megjelent kormánynyilatkozat,⁴¹ a gyár területén tapasztalható keserű hangulat és a gyárban történt elbocsátások hatására a munkástanács vezetői január 8-ára belátták, hogy számukra „nem vár végrehajtásnál egyéb szerep. [...] A jelenlegi helyzetben a dolgozók kívánságait megvalósítani nem tudva, létezésünkkel nem hitegetjük dolgozó társainkat, és ezért megbízatásunkat visszahelyezzük dolgozóink kezébe.”⁴² A csepeli eseményeket az MSZMP Budapesti Ideiglenes Intéző Bizottsága már másnap, január 9-én napirend előtt tárgyalta, egyöntetűen zűrzavarkeltésnek, felelőség előli meghátrálásnak minősítve a lemondást.⁴³

A január 10-étől kezdődő elbocsátások, a sztrájk és a szénhiány miatti leállás idejére ki nem fizetett bér és a munkástanácsok lemondó nyilatkozatai hatására óriási elégedetlenségi hullám söpört végig a csepeli üzemeken. Január 11-én a Nagyiroda előtt gyülekező, majd Hegyi Ferenc és Komjáthy László igazgatók eltávolítását⁴⁴ követelő, tüntető dolgozók ellen karhatalmistákat vezényeltek ki, akik szétverték a tüntetést. Nagy Eleket és Bácsi Józsefet még aznap, illetve másnap letartóztatták. A feloszlítás után új arculattal és új vezetéssel a golyóscsapágygyár kivételével az összes üzemben újjáalakultak a munkástanácsok.⁴⁵

40 Uo. 27–40. p. Közös nyilatkozatra végül a Kerékpárgyárban került sor 1957. február 13-án a Kerékpárgyár Munkástanácsa, illetve az MSZMP és a Szakszervezet között. Uo. 88–89. p. A január 5-ci jegyzőkönyvet a dokumentumok között 2. sz. alatt teljes terjedelemben, szó szerint közöljük.

41 A Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány nyilatkozata a legfontosabb feladatokról. 1957. január 6. Bp., 1957. 13–15. p.

42 A CSVM KMT és a Vas- és Acéllöntődék Munkástanácsának nyilatkozatát ld.: BFL XXXV.28.b. 7. öc. 41. p. 1957. január 9-én 41 szavazattal 16 ellenében az Acélmű munkástanácsa is visszaadta a dolgozók kezébe megbízatást. Lásd: Csepel Vas- és Fémművek Acélműve Munkástanácsának közleményei. Utolsó szám. 1957. január 10. Uo. 42. p. Az Acéllöntődék feloszlató nyilatkozata: BFL MSZMP Budapesti Bizottsága Archivuma (=XXXV.1.g.). 9. öc. 86. p. Feljegyzés a feloszlásról: Uo. 88–89. p. Feljegyzés a CSVM Szerszámgyára Munkástanácsa január 7-ci üléséről: Uo. 94–95. p. A Szerszámgyár 1957. január 16-ai rendkívüli ülésének közleménye a munkástanács további munkájáról: BFL XXXV.28.b. 7. öc. 43. p. BFL XXXV.1.a.1. 6. öc.

44 Zsofinyecz Mihály vezérigazgató (korábban MDP PB-tag és nchéz-, majd középépipari miniszter) és helyettesei: Hegyi és Komjáthy leváltásáról már alakuló ülésén határozott a CSVM KMT.

45 Tóth, 1999. 192–198. p.; Az egyes üzemek munkástanács-tagjainak névsora, illetve a párt- és KISZ-tagok száma 1957. február 25-én: BFL XXXV.28.b. 7. öc. 45–65. p.; Csermányi József, a Golyóscsapágygyár munkástanácsa elnökének perét ld.: BFL XXV.4.a. 3768/1957.

A letartóztatások után elkezdődött a szisztematikus tisztogatás is. A Csepeli Vas- és Acélöntödék Munkástanácsa és az MSZMP megbízottai 1957. március 16-ai ülésükön az elbocsátott dolgozókról vitatkoztak.⁴⁶ Az Acélmű munkástanácsának iratai között megtalálható nemcsak az Acélmű munkástanács-tagok névsora üzemenkénti elosztásban, de egy feljegyzés is arról, hogy „az Acélmű területéről eddig összesen 35 olyan egyént távolítottunk el, akik az ellenforradalmat támogatták, vagy abban résztvettek. Ebből 20 mérnök, technikus, osztályvezető, vagy adminisztratív dolgozó, 15 segéd-, szak-, vagy betanított munkás.” Ezután kézzel bejegyezték a nyolc letartóztatásba került személyt, és hogy „6 fő díszidált 1 főt agyon lötek”, illetve: „ez összesen edig 42 fő 27 fő ér[e]l[t]s[e]-gi 15 fő fizikai a legfőbb kolompos meg mindig a helyen van edig semi bántódása nem eset: itt az ideje, hogy hozzá nyüljünk.”⁴⁷ [Sic!] A csepeli munkástanács-vezetőkre hosszú vizsgálati fogóság és börtön várt.⁴⁸

Ekkorra azonban már nyilvánvalóvá vált, hogy a gazdaság reformját nem az üzemi munkástanácsokkal együttműködve fogják megvalósítani, hanem az ún. racionalizáció útján. A 3/1957. (I. 13.) PM sz. rendelet intézkedett a népgazdaság átszervezéséről szóló rendelkezések végrehajtásával kapcsolatos kérdések szabályozásáról.⁴⁹ A kormány programnyilatkozata alapján szakbizottságok kezdtek meg azoknak a gazdasági reformjavaslatoknak a kidolgozását, amelyek végül nyár elejére készültek el. A gazdaság átszervezése december–januárban még csak az állami szektorban dolgozók számának leépítésére vonatkozott. A kormány szigorú takarékosági intézkedések kidolgozására szólította fel az állami vállalatok vezetőit. Az MSZMP Budapesti Ideiglenes Intéző Bizottsága január 23-án foglalkozott részletesen a gazdaság átszervezésével. Az egész Budapest területére kiterjedő felmérés érintette mind a kerületek és a nagyüzemek, mind a minisztériumok aktuális helyzetét. A felmérés tanúsága szerint legfontosabb feladatnak az állami irányítás

46 A Csepeli Vas- és Acélöntödék Munkástanácsa és az MSZMP közötti tárgyalás jegyzőkönyve. 1957. március 16. BFL XXXV.28.b. 7. öc. 86–87. p.

47 BFL XXXV.28.b. 7. öc. 70. p. Dátum és aláírás nélkül. A névsor uo. 71–73. p. 1957. január 18-án Kádár János tartott pártaktívát, március 1-jén, a Sportcsarnokban több ezer ember előtt Marosán György beszélt. A munkásörség első két százada március 12-én vonult fel Csepelen. 600 millió forintra becsülték a sztrájkok miatti károkat, de 1957 derekára visszaállt az 1956 előtti termelés. *Drucker*, 1965. 481. és 483. p.

48 *Tóth*, 1999. 198. p.; Szuronyok hegyén... 48–55. és 70–74. p.

49 Tulajdonképpen már a 2025/10/1954. MT. sz. határozat ismertette az államigazgatás racionalizálásának irányelveit. Lásd *Pető Iván – Szakács Sándor: A hazai gazdaság négy évtizedének története 1945–1985. I. kötet*, Bp., 1985. (a továbbiakban: *Pető – Szakács*) 321. p. A racionalizációról és a gazdaság átalakításának tervezeteiről ld. pl.: *Berend T. Iván: Gazdasági útkeresés 1956–1965*. Bp., 1983. 33–122. p.; *Pető – Szakács*, 292–368. p.

alatt lévő szervezetek felduzzasztott apparátusának egyszerűsítését, leépítését tekintették úgy, hogy közben meg tudják védeni az MSZMP-hez hű személyeket. Az 1956 negyedik negyedévében, illetve 1957 januárjában tartott sztrájkok, illetve a kormány által novemberben megemelt bérek miatt sokan az államgazdaság csődjétől tartottak ugyan, de a várakozásokkal ellentétben 1957 végére a korábbi éveknél nagyobb volt a népgazdasági termelés.⁵⁰

Egy 1957. május 23-ai feljegyzés szerint a csepeli munkások viszonya a párttal és a szakszervezettel csak romlott, a munkástanácsok március óta nem csináltak semmit, mert nem vonták be őket a döntésekbe, sőt a Csögyár, az Erömű, a Kerékpárgyár és a Varrógépgyár képviselője javasolta a munkástanácsok felosztatását.⁵¹ A fokozatos elsorvasztás után a munkás-önigazgatás ügye 1957 februárban lekerült a napirendről. A megmaradt munkástanácsokat 1957. november 17-én az ELnöki Tanács 1957. évi 63. törvényerejű rendeletével szüntette meg; még aznap 1.086/1957. (XI. 17.) sz. Korm. határozatban rendelkeztek az üzemi tanácsokról.

Az alábbiakban két, eddig nem publikált iratot közlünk. Az első az 1957. január 2-án készült tervezet a CSVN munkástanácsainak működéséről, a második a CSVN KMT és az MSZMP XXI. kerületi vezetőinek január 5-ei találkozójáról készült kivonatos jegyzőkönyv. Mindkettő világosan mutatja, hogy a gyári munkások milyen elképzelésekkel tekintettek a jövőre, hogyan látták megvalósíthatónak az üzemi önkormányzat hatékony működését. Vélhetően ezek a dokumentumok is rávilágítanak arra, hogy a külföldi szakirodalom által táplált romantikus szabadsághős-képpel ellentétben munkástanácsok vezetői mennyire józanul gondolkodó emberek voltak, akik egy már létező rendszer gazdasági és politikai reformjában kívántak részt venni.

⁵⁰ *Pető – Szakács*, 312. p.

⁵¹ Feljegyzés a munkástanács tagokkal folytatott megbeszélésről. BFL XXXV.28.b. 7. öc. 66–68. p.

Dokumentumok

1.

Tárgyalási alap a Csepel Vas- és Fémművek munkástanácsainak működéséhez. 1957. január 2.

A javaslat kiterjed:

- Központi Munkástanács szükségességére.
- A Központi munkástanács és az üzemi munkástanácsok közötti kapcsolatra illetve elhatároló jogkörükre.
- A munkástanácsok feladataira.
- A munkástanács működésére.

A Csepel Vas- és Fémművek számos üzeme és gyáregysége által delegált tagokból áll a Központi Munkástanács. Mivel az eddigiek folyamán több ízben felvetődött a probléma, szükséges-e egy Központi Munkástanács, ennek leszögezése és magyarázata az első kidolgozandó kérdés.

Jelenlegi szervezeti felépítésében a Csepel Vas- és Fémművek különböző, 19 önálló gyárból áll. Ezek a gyárak azonban még a jelen helyzetben sem értelmezhetőek önállóknak, ha ezt nagyságrendben hozzá hasonló gyárakhoz viszonyítjuk. A különbség abból ered, hogy Csepel egyes gyárai műszakilag, gazdaságilag és helyileg egymásra vannak utalva, a jelenlegi helyzet egyáltalán nem egészséges: a bürokratikus ellenőrzés folyamánya. De még ebben a jelenlegi helyzetben is — tehát az önálló gyárakkal — a Csepel Vas- és Fémművek irányítása, mind miniszteriális, mind egyéb felsőbb szervek által — mindenkor egységesen a „Tröszt” szervezete által történt. Mindenkor el kellett ismerni, hogy Csepel egy gazdasági komplexum, melynek egységes irányítása az első követelménye nemcsak a gazdaságos termelésnek, de egyáltalán a termelésnek is.

Csepel speciális helyzetéből adódik azonban az a helyzet, hogy egy központi irányítás mellett nem tud gazdaságosan termelni, ha nincs megfelelő üzemi szervezete. Nemcsak azt jelenti ez, hogy egyes gyáregységei is nagyobbak, más önálló vállalatoknál, hanem inkább, hogy ezek a gyáregységek nemcsak vertikálisan, de horizontálisan is tagoltak, tehát a helyi ismeretekre és helyi irányításra jóval nagyobb szükség van, mint egy csak vertikálisan tagolt üzemnél.

Ha ezeket a tényeket figyelembe vesszük, meg kell állapítani, hogy az egységes vezetés és a vállalat önálló gazdálkodása túlmegy az üzemi kereteken, és szükségessé teszi a Központi Munkástanács fennállását, amely felelős a Művek egész gazdálkodásának rentabilitásáért, helyességéért és fejlesztéséért. Ugyanakkor védi

a csepeli dolgozók jogait, megőrzi Csepel egységét. Viszont az üzemek — gyáregységek — munkástanácsai közvetlenül felelnek az egységes irányítás alatt lévő gyárak gazdálkodásáért, és helyi ismeretükkel biztosítják az egységes irányítás helyességét azáltal, hogy — bár az egész vállalat szempontjából a Központi Munkástanácstól függnek — az üzemi munkástanácsok delegált tagjaiból álló Központi Munkástanács munkáját is ők végzik.

A Központi Munkástanács tehát a „jó gazda” szerepét tölti be az irányítás funkcióját magára vállalva. Az üzemi munkástanácsok együttesen képezik azt a „gazda” tisztet, amikor figyelve a saját helyi fejlődésüket, ezen túlmenően a vállalat érdekeiben [sic!] hozzák meg határozataikat, illetve élnek jogaikkal. A kapcsolat tehát a Központi Munkástanács és az üzemi munkástanácsok között nemcsak funkcionális, de függőségi kapcsolat is! Az üzemi munkástanácsok azoknak a jogoknak gyakorlását, amelyek a vállalat egészének szempontjából szükségesek, a Központi Munkástanácson keresztül látják el, és ezekben a kérdésekben alávetik magukat a Központi Munkástanács döntésének.

Ily szervezeti felépítésben oly kérdések is jelentkezhetnek, amikor a Központi Munkástanácsnak a döntése ellentétben állhat az egyes gyáregységek munkástanácsának elképzelésével. Ezért elhatárolóan tisztázni kell az üzemi és Központi Munkástanács jogait és feladatait. Ha még az így elhatárolt területek ellenére is jelentkezne súrlódási felület, az üzemből delegált központi munkástanácsi tag kérheti a Központi Munkástanácsot a határozathozatalnak elhalasztására. Ebben az esetben az üzemi munkástanácsot köteles 24 órán belül összehívni. Ezen az üzemi tanácsülésen részt vesz a Központi Munkástanács egy megbízott szakembere, aki ismerteti a Központi Munkástanács ellentétes véleményét. Ha az üzemi munkástanács ezek ellenére a határozathozatalt sérelmesnek tartja, vagy helyi ismeretei tudatában gazdaságtalannak, célszerűtlennek, a Központi Munkástanács kiküldöttével közli, hogy nem ért a határozattal egyet és az ügyet az Iparkamarához terjeszti elő. Ennek ellenére — az Iparkamara döntéseit [sic!] — a Központi Munkástanács meghozza a többségi határozatot.

Ez a feltételezett eset igen ritka kell, hogy legyen, hiszen a Központi Munkástanács ülésén meghozott határozatok előtt kikéri a szakemberek véleményét, esetleg a szakértőket meghívja az ülésre, megbízza őket a kérdés előadására. Továbbmenően a Központi Munkástanács a vállalat összes dolgozóinak szemszögéből nézve hozza meg határozatát, ez pedig nem lehet ellentétes az egyes üzemek dolgozóinak érdekével. Az ily ellentétek feltételezése jobbára lokálpatriotizmusból, üzemi sovinizmusból eredhet, de még ily formában is módot kívánunk nyújtani a valóban sérelmes, vagy sérelmesnek vélt határozatok jogorvoslására — demokratikus módon.

A Központi Munkástanács és az üzemi munkástanácsok jogainak elhatárolásánál tehát a vállalati egység követelményei alapján kell az egyes jogok gyakorlását a Központ vagy az üzem hatáskörébe utalni. Amikor határozottan leszögezzük, hogy úgy a Központi Munkástanács, mint az üzemi munkástanácsok élni kívánnak a törvény által biztosított jogokkal — tehát minden olyan joggal, amely a vállalat helyes gazdálkodását, a dolgozók életének élet- és munkakörülményeinek védelmét biztosítják —, akkor evvel felelősséget vállalunk egyrészt dolgozóinkért, akiknek megbízását teljesítjük, másrészt a magyar ipar haladásáért, fejlődéséért, amelynek Csepel komoly bázisát képezi. Ezen felelősség tudatában és hangsúlyozásával az alábbiakban taxatívén soroljuk fel a Munkástanácsok jogkörét, működését, annak helyi — csepeli — alkalmazása szempontjából.

I. Az üzemi munkástanácsok feladata és működése.

Az üzemi munkástanács az üzem dolgozóinak választott bizalmi szerve, amely az üzem gazdaságos működését irányítja, biztosítja a munkásautonómiát, felelős az üzem termeléséért és a dolgozók érdekeinek védelméért. Ezt a feladatát a Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1956. évi 25. számú törvényerejű rendelete szellemében végzi. A rendeletben meghatározott jogait részben közvetlenül, részben a Csepel Vas- és Fémművek Központi Munkástanácsán keresztül érvényesíti. Utóbbi esetben esetenkénti utalás történik arra vonatkozólag, hogy a Központi Munkástanács saját hatáskörében, vagy az üzemi Munkástanács előterjesztése alapján dönt, illetve határoz.

1. A munkástanács megválasztása.

Az üzemi munkástanácsot az üzem dolgozói választják. A választói gyűlést a szakszervezet és a fennálló munkástanács készíti elő. A munkástanács választói gyűlése határozatképes, ha az üzem munkásainak 2/3-ad része a gyűlésen megjelenik és szavaz az új munkástanács megválasztására. A választói gyűlések üzemrészenként tartanak. A szakszervezet előterjesztést tesz az új munkástanács tagjaira vonatkozóan, a dolgozók azonban személyekre szavaznak. A szavazás közvetlen és titkos.

Szavazati joggal rendelkezik az üzem minden dolgozója, aki a Csepel Vas- és Fémműveknek legalább egy éve alkalmazottja. Minden ezen követelménynek megfelelő dolgozó választható, kivéve az üzem vezetőjét (igazgatóját, főmérnökét és főkönyvelőjét).

A munkástanácsban az üzem dolgozóinak minden rétege képviselve kell legyen; a termelésben közvetlenül résztvevő dolgozók aránya 2/3. Az üzemi mun-

kástanács létszáma a vállalat létszámától függ: minden 100 dolgozó 1 tanácstagot választ. Jóllehet a választás üzemrészenként történik, a személyek az üzem egészéből választhatók. A szavazás eredményeképp a szavazatok részaránya dönti el a tanácstagok megválasztását.

A megválasztott tanácstagok a választást követő 24 órán belül megválasztják a munkástanács elnökét, elnökhelyettesét és titkárát. A megválasztott elnök, valamint a legtöbb szavazattal jelölt 1 vagy 2 két tanácstag képviseli az üzemet a Központi Munkástanácsban.

A munkástanács 1 évi időtartamra választandó. A választó dolgozók az 1 év lejártá előtt 2/3-os szavazattal visszahívhatják a megválasztott tanácstagokat. Erre minden negyedévben mód van, amikor a munkástanács a dolgozók előtt ismerteti a negyedév eredményeit.

A vállalatnak a gazdaságosságra és önállóságra törekvése a jelenleg érvényben lévő üzemegységeknek átszervezését és csoportosítását vonja maga után. Ezért azok az üzemek, amelyek az átszervezés folyamán más üzemekkel kibővülnek, ill. más üzembe beolvadnak, 1957. május 1-jéig új munkástanácsot választanak az átszervezett üzemnek megfelelően. A Központi Munkástanácsba delegált tagjai ezen séma szerint akként változnak, hogy a Központi Munkástanács létszáma a lehetőséghez képest ne változzék.

2. Az üzemi munkástanács jogköre.

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1956. 25. számú törvényerejű rendelete meg szabja a munkástanácsok jogkörét általában. A rendeletben felsorolt jogokat a munkástanács részben saját hatáskörében, az igazgatón keresztül, részben a Központi Munkástanács határozatai alapján a vezérigazgatón keresztül érvényesíti. A rendeletben meghatározott jogoknak konkretizálása, az evvel kapcsolatos feladatok nagyvonalú részletezése, valamint egyes jogoknak — vállalat érdekében — Központi Munkástanácshoz történő átutalása a rendelet pontjait követve az alábbiakban foglalhatók össze:

Az üzemi munkástanács az üzem dolgozóinak önkormányzati és öngazgatási szerve, amely az üzem gazdaságosságát biztosítja, irányítja a vállalat egész tevékenységét — üzemi szinten. Ezért:

a) Meghatározza a vállalat leggazdaságosabb működését.

A vállalati profil meghatározása az üzemi munkástanácsoknak a legelső és legfontosabb feladata. Az eddigi időszakban, éppen a felduzzasztott profil és nehézipar-

nak sokszor túl nagy volumene akadályozta a gazdaságosság megvalósítását. Az üzemi munkástanácsnak — az igazgató és a főmérnök bevonásával — meg kell vizsgálnia a jelenlegi termelés volumenét, a gyártás szükségességét és nagyságrendjét, a gyártott cikkek hazai és világgiazi helyzetét, valamint az előállítás költségeit. Ezek után megállapítja a helyes profilt és a leggazdaságosabban termelhető mennyiség volumenét, erre vonatkozó javaslatát előterjeszti a Központi Munkástanácshoz, a teljes vállalati profil kialakítása végett. Az esetleges profil vagy termelési volumen változása esetén ugyanakkor javaslatot tesz a helyes üzemi működésre vonatkozóan a Tervhivatal felé is.

b) Javaslatot tesz a Központi Munkástanácshoz az üzemi szervezet helyes felépítésére és irányítja a Központ által elhatározott szervezet kialakítását.

Ipari üzemeink szervezeti felépítése egyáltalán nem a vállalat gazdaságos működését szolgálja. Gazdasági szervezete csupán az ellenőrzésre, ill. az ellenőrzés kiszolgálására van építve, önálló gazdasági működése nincs. Felduzzasztott adminisztrációjával a függőségi viszonyt szolgálja a rengeteg statisztikával és az ellenőrzésre küldendő jelentésekkel. Műszaki felépítése pedig a tervteljesítésre támaszkodik, nem pedig a valóságos termelési érdekekre. Az üzemi munkástanácsok által javasolt szervezetnek tehát egyszerűnek és célszerűnek kell lenni.

A termelés sokoldalúsága miatt az egyes gyáregységek szervezeti felépítése nem lehet egy sémájú, az üzem adottságainak és a helyi problémáknak megfelelően más és más lesz a kialakítandó szervezet. A legáltalánosabb kérdésben azonban állást kell foglalni:

A műszaki igazgatásnál feltétlenül el kell kerülni a sok osztály kialakítását. Általában a műszaki igazgatás céljában tagoltsága is benne foglaltatik: a műszaki igazgatásnak kell biztosítani a termelés feltételeit. Ezért kell kialakítani a műszaki, termelési és munkaügyi osztályokat, mint amelyek a műszaki előfeltételek, a termelési problémák és a munkafeltételek biztosítói. Ezen belül az egyes funkciók pk. programozás [sic!], gyártás-előkészítés, szerkesztés, mint önálló osztályoknak kiképzése nem célravezető, hiszen kettős, hármas vezetést igényel, és gátjává válik az egységes intézkedésnek. Ezeket a funkciókat a műszaki és termelési osztályokon belül kell csoportoknak — részlegeknek — kialakítani, a legmegfelelőbb létszám alapján.

Gazdasági igazgatásnál ki kell építeni az önálló gazdasági igazgatást. Jól működő üzemgazdasági osztályt kell teremteni, amely a termelés gazdasági előfeltételeit biztosítja a gazdaságossági mutatók kidolgozásával és vizsgálatával, összhangba hozza az üzem érdekeit a vállalat és a népgazdaság szükségletével a tervkészítői

szinten. Az értékesítési osztályok belkereskedelmi anyagbeszerzési és értékesítési feladatokat látnak el a későbbiekben szabályozott hatáskörrel. Csökkenteni kell a pénzügyi igazgatás szerveit, ez inkább regisztráció (könyvelő) mint pénzforgalmi szerv kell legyen. Utóbbi feladatot a Központ veszi át.

Egyáltalán a szervezeti felépítés gazdasági igazgatás részénél a Központi Munkástanács határozza meg az üzemi és a központi szervek viszonyát és arányát. Mivel a vállalati önállóság feltétlenül a gazdasági szervezet fokozott központosítását követeli, az üzemi munkástanácsoknak kell meghatározni, hogy az üzem legjobb gazdasági szakemberei a Központba kerüljenek. Ezekre javaslatot ad a Központi Munkástanácsnak. A szervezet gazdaságosságra történő felépítésénél üzemi szinten is figyelnie kell, hogy a megmaradó üzemi műszaki és gazdasági létszáma a legjobb szakemberekből, az üzemet ismerő és a helyi problémákat megoldani tudó emberekből tevődjék össze.

c) Az üzemi munkástanács közvetlenül saját hatáskörében állapítja meg a vállalat terveit, majd a Központi Munkástanács elé terjeszti kooperálás céljából. Ugyanekkor felterjeszti a terveket jóváhagyásra a Tervhivatalhoz.

A tervek elkészítése és meghatározása kétségkívül a munkástanács egyik legkomolyabb és egyben nagy felelősséggel és körültekintéssel járó feladata. Ennek kidolgozása alapos meggondolásokat igényel.

Az eddigi tervekészítés végső soron diktált terv volt! A felsőbb államirányítás meghatározta, hogy az üzem mily hányadot köteles a népgazdasági tervből teljesíteni, cikkenként, választékán és mennyiségben. Ez a tervezés, bármily szépnek látszott, nem szolgálta sem az üzem prosperitását, sem a népgazdaság érdekeit. A terv — melynek célja az volt, hogy megállapítsa a cikkben jelentkező igényt, és ennek alapján biztosítsa a szükségletek kielégítését — nem tudta megoldani a feladatot. Elsősorban azért, mert a Tervhivatal — részben a bürokratikus felépítése, részben megkötöttsége miatt — nem tudta megállapítani, még kevésbé összehangolni a valóságos szükségleteket. Ezért a tervek úgy keletkeztek, hogy az előző évi tervek egyszerű kvalitatív növelésével szorították a vállalatokat a több termelésre. Ennek a tervezési módszernek három következménye volt:

- Nyersanyagainkat nem használtuk fel gazdaságosan, az anyagok kiutalása nagyon sokszor nem a legszükségesebbre lett felhasználva; az eszközök kihasználása túlzott mértékben jelentkezett: a termelés fokozása nem állt arányban a gépek és berendezések pótlásával és fejlesztésével.

- A fokozott termelésnek minőségi hátrányai voltak. Exporttermékeink nem képviselték méltóan a magyar ipart: az exportra nem alkalmas — nagyon sok esetben selejtes — termék lett a belföldi igény kielégítője.
- Jelentős inkurrencia, eladatlan termék jelentkezett. Az alapanyagok termelésénél ez az inkurrencia azért nem jelentkezik, mert beépítésre került sok berendezés és gép, vagy jóval áron alul kénytelenek voltunk exportálni.

Ezek a megfontolások az eddigi tervezési módszer tarthatatlanságát bizonyítják. Ugyanakkor leszögezzük azonban, hogy ez a helytelen módszer nem a tervgazdaság tarthatatlanságára, hanem az iparban jelentkező bürokratikus és sematikus intézkedésekre mutat rá. A szocialista gazdálkodásnak előfeltétele a tervgazdálkodás: anyagaink és eszközeink célszerű tudatos és megfelelő használása. Épp ezért a munkástanácsoknak ez utóbbit figyelembe kell venni. Ez azt jelenti, hogy pl. export–importunk irányítása továbbra is népgazdasági szinten kell, hogy történjék, tehát a terv készítésénél a munkástanács megkapja a devizakeretet, úgy a teljesítendő, mint a rendelkezésre álló keretet. Az importnál továbbmenően még cikkenként is meg kell szabni a behozandó mennyiséget, esetleg ugyancsak népgazdasági szinten történik meg az egyes fontosabb alapanyagok elosztása.

Ezen megfontolások figyelembevételével a következőképpen kívánjuk kialakítani a tervkészítés üzemi módszerét:

A tervezésnek 1957-re vonatkozólag — jelenlegi helyzetből adódóan — más adottságai vannak, mint a korábbi évek során. Sem a már előkészített 5 éves terv első évének tervszámai, sem egy új, most kialakítandó 1957-es tervszám alapján való tervezés nem volna a helyes megoldás. Ezért a tervezés kérdéseiben a következőket javasoljuk:

1957. év beindulására — tiszta profilú üzem esetén — pl. a melegüzemeknél — az évek során gyakorlatban kialakult termelési volumen szolgáljon. A termelés beindítása után a megrendelések alapján havi, ill. negyedévi üzemi tervek készíthetők.

Vegecs profilú üzemeinkben a főbb gyártmányok jelenlegi gyártási idejét figyelembevéve már a folyamatos termelésre készíthető havi, ill. negyedévi terv, amely a későbbiek folyamán a piacutatás–megrendelés alapján csak stabilizálódni fog.

Az így készített tervek nyilvántartásra és az országos igény megállapítására a Tervhivatalhoz, ill. a KGM-hez⁵² kerülnének.

Ezen elgondolás tehát 1957-re egy vegecs gazdálkodást — nem tiszta tervgazdálkodást eredményez. Ez kettős előnnyel jár:

- A vállalat, ill. üzem megismerteti cikkeinek kelendőségét, a megrendelő kívánságát, és rugalmasan tud alkalmazkodni a kívánságoknak [sic!].

52 Azaz a Kohó- és Gépipari Minisztériumhoz.

- A Tervhivatal 1957-ben főfeladatát tudná ellátni: konjunktúrakutatást és piackutatást, felmérné a valóságos szükségleteket és a reális és gazdaságos termelést, megállapíthatná a további évek tervszámait az üzemek 1957. évi termelésén keresztül.

Természetesen 1957-ben is a legfontosabb export–import anyagok irányítása centrálisan történhetne, ill. a vállalatok iránymutatókat kapnának az állam fennálló kötelezettségei kielégítésére.

A további évek tervezésére csak megjegyzéssel utalunk: a terveket az üzemnek kell készíteni, a felsőbb centrális szervek kooperáló irányítása mellett.

d) Az export–import ügyek intézését a Központi Munkástanácson keresztül irányítja.

Csepel exportját eddig a Pannónia Külkereskedelmi Vállalat, mint Csepel önelszámoló egysége bonyolította le, 3 cikkre vonatkozóan. Szükséges, hogy a teljes export vállalaton belüli lebonyolítása érdekében ez centrálisan történjen, ugyanakkor az import beszerzés is a vállalat érdekeinek megfelelően alakuljon. Ezért igényei beszerzését ill. termékei értékesítését a Központi Munkástanácson keresztül irányíthatja, beleszól a szerződéskötésekbe, de ugyanakkor biztosítja a vállalat — egész Csepel — devizapolitikáját, amikor nem csupán az üzem önérdeke, hanem a vállalati érdek alapján bonyolítja le az export–import ügyleteit.

e) Megállapítja a dolgozók létszámát és a dolgozók bérét.

Üzemeink jelenlegi szervezete, valamint a termelés apparátusa is sok felesleges munkakört, anyagmozgatást és segédmunkát igényel. A termelés volumene is nagyobb, mint a szükséges. Ezért a munkástanács feladata az átszervezés alapján megállapítani, a helyes arányt a termelő és adminisztratív dolgozók között, a felesleges munkaköröket megszüntetni, összevonni, illetve a segédmunkát a termelés produktivitása javára csökkenteni. A létszám megállapítása természetesen nem csak egyszerű proporcionális — arányos — művelet. A gazdaságosság figyelembevételével történik, ezért vizsgálnia kell a termelési — főleg a regie [sic!] — költségek alakulását a jelenlegi és a javasolt létszám mellett.

Az üzemi munkástanács által javasolt létszám a Központi Munkástanács elé kerül, ahol össze lesz hangolva az egyes üzemi javaslat a vállalat teljes termelése érdekében. A Központi Munkástanács határozatát a létszámcsökkentésre vonatkozólag végrehajtja.

A feleslegessé vált munkásokat és alkalmazottakat — amennyiben lehetséges, ill. a termelés nagyságrendje megengedi — a közvetlen termelőmunkába állítja. Ennek egy része lehetséges, mert főleg a műszaki adminisztráció nagyobb része az

üzemi termelőmunkából került ki, sokszor igazán jó szakemberekből. Az elbocsátásoknál a szakértelmen kívül figyelembe veszi a szociális helyzetet, elsősorban a nyugdíjhatárhoz közel állókat, valamint a női munkaerőket váltja le.

A munkabérek megállapítása a kollektív szerződésen belül, ugyancsak a munkástanács feladata. Joga van az üzem termeléséhez jelenleg felhasználható béralap elosztására. Az egyszerűsített műszaki igazgatás, adminisztrációbéli felszabadult bérhányadból a munkások és alkalmazottak bérét rendezheti. A kialakult szervezetben azon beosztásokat, amelyekről kollektív szerződés nem intézkedik, megállapítja a besorolást.

Javaslatot tesz a Központi Munkástanácsnak a bérezési formáknak egységes csepeli, vagy üzem kialakítására, a normarendszer megszüntetésére, ill. a helyes teljesítménybérezés bevezetésére. Joga megállapítani azokon a területeken, ahol teljesítménybérezés erőltetett, a helyes bérezési formát, ennek kialakítására meghallgatja az érdekelt dolgozókat, és javaslatot kér a Munkaügyi Osztálytól.

f) Biztosítja az állammal fennálló kötelezettségek teljesítését.

Az üzem igazgatóján és főkönyvelőjén keresztül ellenőrzi mind a pénzügyi kötelezettségek teljesítését, mind az egyéb, terv, gazdasági intézkedések, műszaki előírások megvalósítását.

g) A termelési költségek és az ár közötti különbséget elosztására (beruházás, felújítás, nyereséghányad, szociális, lakás, kulturális rész, tartalék) javaslatot tesz a Központi Munkástanácsnak, illetve saját hatáskörében oldja meg.

Az üzem nyereségnek két célt kell szolgálnia:

- A termelés további biztosítását, ill. fejlesztését.
- A nyereségvisszafizetéssel és különféle juttatásokkal a dolgozóknak a termelésbe való részesedését, ösztönzést a további jó munkára.

A termelés további biztosítása, ill. fejlesztése nemcsak üzem probléma. Csepel egysége megköveteli, hogy az alapanyag-termelés mindig arányban — helyes arányban — álljon a készgyártmánykészítő üzemekkel. Ez azt jelenti, hogy az egyes üzem nem tudja meghatározni saját maga az üzem fejlesztését. Sőt. A termelés biztosítására szánt felújítási hányad is központi elosztást igényel. Az amortizáció és az értékcsökkenési hányad esetleg két gyárrészlegnél pl. Kerékpár–Varrógép ugyanaz lehet, mégis a Varrógép korszerűbb üzem, és gépei kisebb felújítást igényelnek, mint a Kerékpár régi, többször generálozott szerszámgépei.

Ezért súlyos feladat a nyereséggel való gazdálkodásnak ez a része. Ugyanakkor azonban a nyereség-visszatérítéssel feltétlenül az egyes üzemek munkástanácsai-

nak kell diszponálnia. Hiszen ha egy üzem nagyobb nyereséggel dolgozik, mint a másik, csak annak köszönhető, hogy a termelést jobban szervezte meg, a regie költségeket [sic!] csökkentette, a termelékenységet emelte. Ennek a résznek a Központi Munkástanácshoz utalása nem volna helyes, hisz ebben az esetben egy káros egyenlősítés lenne, amely sem a dolgozók ösztönzését, sem az üzemek egymás közötti versengését nem szolgálná.

A nyereséggel kapcsolatban tehát több probléma merül fel, több feladatot kell megoldani:

Mindenekelőtt meg kell állapítania a termelési költséget, cikkekre és az egész termelésre vonatkozóan. Ez az utókalkuláció feladata. A termelési költség természetesen reálisan számítandó ki, figyelembevéve a beralapot és a regie költségeket [sic!]. A termelési költségből megállapítja az amortizációs hányadot és ennek összegét a Központi Munkástanácshoz terjeszti. Egyben javaslatot tesz az éves felújítási igényére.

A termelési költség megállapítása után — miután jelenleg kötött árak vannak — megállapítja a termelési költség és a gyári eladási ár közötti különbséget. A különbséget három részre kell osztani:

- az állami hozzájárulás,
- beruházás,
- nyereség-visszatérítés és különféle juttatások.

1. Az állami hozzájárulást a kormány iparáganként kívánja szabályozni. Mivel ez költségvetési tétel kell, hogy képezzen, csakis adó formájában tartjuk helyesnek. Véleményünk szerint ezt a hozzájárulást a termelői forgalmi adó néven igényelheti az állam. Javaslatunk, hogy a termelői forgalmi adó a termelési költség meghatározott százaléka legyen, úgy azonban, hogy ennek a százaléknak nem szabad meghaladni a termelési költség és a gyári eladási ár közötti különbség 20%-át. Ha ugyanis az állam a vállalatok autonómiáját avval is biztosítani kívánja, hogy a beruházásokat és a szociális, kulturális létesítmények nagy részét is a vállalat vállára helyezi, ebben az esetben a termelői forgalmi adó a költségvetés fedezésére szolgál, amelyből a fent említett tételek kiesnek. Ezt a termelői forgalmi adót — éppen mivel iparágra lesz kiszabva — Csepel központilag fizeti, a Központi Munkástanács diszponál vele, az üzemi munkástanács feladata ellenőrizni a forgalmi adó befizetését és a könyvelésben történő elszámolását. (A központi munkástanács a vállalat érdekeinek legmegfelelőbb módon osztja szét a Csepelre kirótt termelői forgalmi adót az üzemek között. Felmerülhet ugyanis olyan szükségesség, hogy egyes cikkek — így az ezt gyártó üzemek — könnyebben bírnak el nagyobb százalékos hozzájárulást az iparágon belül (pl. a kohászatban a Csögyár, gépészetnél Gépgyár), mint

más cikkek ill. üzemek (Ugyanennél pl. Martin, ill. Öntöde). A kérdésnek mérlegelése és a helyes arány megállapítása a Központi Munkástanács feladata. Bővebben lásd: K[öz]p[ont]i Munkástanács jogköre.

A termelési forgalmi adónál le kell szögeznünk, hogy ez az értékesítés pillanatában és nem a gyártás befejeztekor esedékes. Vállalat ugyanis csak akkor tud kötelezettségének eleget tenni, ha forgalomba hozza termelvényeit [sic!]. Így az állami költségvetési befizetés és a havi termelés között tolerancia mutatkozik. Hogy a nehézséget kiküszöbölhessük, az a javaslatunk, hogy a termelői forgalmi adót negyedévenként fizesse be a vállalat, méghozzá minden negyedév végén az előző negyedév termelésére kirótt összeget. A negyedév folyamán eladott áruk után esedékes forgalmi adót kamatmentes befizetés formájában erre a célra megnyitott MNB számlán tartsa, erről a számláról azonban a MNB kifizetést nem eszközölhet, azaz nyilvántartási számla. Így egyrészt a vállalatnál, másrészt a banknál az adminisztráció a legegyszerűbb, a negyedéves mérlegbeszámoló alapján pontosan megállapítható a befizetési kötelezettség nagysága, és csupán egyszerű bankszámla egyeztetést kell eszközölni a kifizetés előtt: Elkerüljük az állandó ellenőrzést, a jelentéseket, a számos bankrevíziót stb.

2. A beruházásra fordítandó összeget ugyancsak meg lehet állapítani a termelési költség és az ár közötti különbözet százalékában. Általában a beruházásra fordított összegnek el kell érnie az éves termelési érték 8–10%-át. Ez a szám viszonylag nagyobb, mint az utóbbi években költségvetésből biztosított beruházási hányad. Még nagyobbnak látszik, ha figyelembe vesszük, hogy jelentősebb beruházásokat sem a jelenlegi helyzet miatt nem eszközölhetünk, sem azért, mert a gyártás volumene a jelenlegihez képest csökkeni fog egy egészséges fejlődés esetén. Mégis le kell szögezni, hogy ha a termelésbe radikálisan új módszert — a gazdaságosság módszerét — kívánjuk kialakítani, szükséges, hogy a 12 év alatt állandóan csak túlterhelt és alig pótolott termelőeszközeinket — elsősorban az elavult szerszámgépeket — pótoljuk, illetve korszerűsítjük. Tehát amikor tudomásul vesszük, és helyesnek tartjuk a nagy beruházások szükségletességét, a termelés elengedhetetlen feltételének tartjuk a gépbeszerzések nagyobb arányát.

A beruházási igény meghatározása az üzemi Munkástanács feladata. Ezt az igényt a Központi Munkástanács elé terjeszti. A Központi Munkástanács határozza meg a nyereségből a százalékos beruházási befizetést, és a beruházási igény kielégítésére szolgáló összeget.

A befizetés, hasonlóan a forgalmi adóhoz — MNB nyilvántartási számlára kerül, és negyedévenként történik az átutalás a Ber[uházási] Bankhoz. A Beruházási

Bank a negyedéves keretbefizetés erejéig a negyedév közben az egyes tételeket meghitelezheti.

3. A forgalmi adón és a beruházási befizetésen felüli összeg felett az üzem munkástanácsa diszponál. Meghatározza a nyereség-visszatérítés összegét, a kulturális, szociális és lakásépítésre szánt összeget, valamint tartalékot képez. A nyereség-visszafizetés elosztása felett a munkástanács az igazgató bevonásával határoz, minden negyedév végén, oly módon, hogy abból a termelésben kítűnt dolgozókat nagyobb összeggel juttatja [sic!].

A tartalékot úgy kell kiképezni, hogy abból dotálható legyen az ésszerűsítés és az üzemen belüli újítás — műszaki fejlesztés. Ugyanebből a Központi Munkástanács rendelkezésre bocsát meghatározott hányadot, amely felett a Központi Munkástanács diszponál a központ dolgozóira felé.

A szociális részből a munkástanács kamatmentesen nagyobb kölcsönt nyújthat indokolt esetben egyes munkavállalóknak, ugyanezt szolgálja a lakásépítési összeg, amelyből elsősorban a vállalati családi (kislakásépítés) házak problémáját kell megoldani. Mivel Csepelen eddig is működik a Munkásellátási osztály kislakásépítési akciója, célszerű a lakásépítés központi lebonyolítása, úgy azonban, hogy az egyes üzemek az erre szánt összeg erejéig saját dolgozóikat részesítsék lakáshoz [sic!]. Ebben az esetben tehát az üzemi munkástanács intézkedik, a Központi Munkástanács csak összefogja az egyes üzemek ezirányú tevékenységét, és más jogi személyekkel, valamint az állammal szemben eljár érdekükben. Önálló hatásköre ezen a téren nincs (csak annyi, hogy a Központ dolgozóit az egyes üzemek nyereség-visszatérítésének bizonyos százalékában egy átlagos vállalati nyereség-visszatérítésben részesíti).

Meg kell végül jegyezni, hogy a nyereség-visszatérítés és a premizálás két különböző dolog. A nyereség-visszatérítés a nyereségnek egy része, a prémium a bér-alap hányadosa, tehát a termelési költségbe tartozik. A premizálás ugyancsak a Munkástanács feladata, ezt a következő pontban tárgyaljuk.

h) Az üzemi munkástanács gazdálkodik a vállalat pénzeszközeivel.

Már előbbi pontban említettük, hogy a pénzgazdálkodáshoz szükséges a termelési költségek ismerete, valamint a termék eladási árának ismerete, a kettő közötti differencia — a nyereség — elosztása céljából. Az sem közömbös [sic!] azonban, hogy a differencia hogyan alakul, azaz a termelési költségek megoszlása és alakulása. Az árak az állam által szabályozottak voltak, valamint a jelenlegi magas termelési költségek a differenciát meghatározott kis összegben tartják. Ezért a termelési költség elosztása, alakulása, ill. csökkenése a munkástanácsok elsődleges feladata.

Jelenlegi helyzetünkben ugyanis nem az árak csökkenése, hanem a reálbérek emelkedése az első döntő lépés, ez pedig csakis a termelési költség megfelelő módosítása esetén lehet.

A munkástanács legelső feladata: megállapítani a termelési költséget cikkekre és az üzem termelésére vonatkozóan, és a jelenlegi termelési költség alakulást jóváhagyni a Tervhivatallal.

A termelési költségek három csoportja: az anyag, munkabér és regie [sic!]. Mindhárom területen fontos feladatai és jogai vannak az üzemi munkástanácsoknak.

Az anyagköltségek csökkenését a piac ismerete, a szállítás, az anyagelejt csökkenése, a gondos felhasználás segíti elő. Ezeknek a feladatoknak a megvalósítása, ellenőrzése a munkástanács feladata.

A munkabéreknél a bérigazgatás komoly feladat. Hogy jól lássa el a munkástanács hivatását, szükséges, hogy a kötött árakon és a jelenleg kimutatott termelési költségeken belül a beralap nagyságát a munkástanács határozza meg. Módja van tehát a regie és az anyagköltség csökkenése esetén beralapját a csökkent másik két termelési költség rovására emelni. Elsősorban a helyes prémizálás, a termelékenység és teljesítménybérezés, valamint az esetenként kitűzött célprémium növelheti a beralapot. Maga az alapbér természetesen a kollektív szerződésben meghatározott keretek között marad, azonban a munkástanácsnak joga van a termelés egyes döntő szakaszain kiemelt bérezést bevezetni. Mindezzel a nagyobb ösztönzést látja a munkástanács előmozdítani, főleg azért, hogy a prémiumrendszert az üzemi sajátosságoknak megfelelően saját maga alakítja ki, ellentétben a jelenleg fennálló sematikus formai prémizálással. Ugyancsak a beralapot növeli az átszervezéssel megüresedett munkakörökből felszabadult műszaki-adminisztratív alkalmazottak bére, amelyből elsősorban — a kollektív szerződés határain belül — bérkiegészítéseket, ill. bérrendezést eszközölhet, főleg a műszaki igazgatás alkalmazottaira vonatkozóan.

A regie költségek az üzemi regie-n kívül a központ alkalmazottainak bérhányadát és a központ regie-ét is tartalmazza. Ezt az egyes üzemekre eső hányadot a Központi Munkástanács állapítja meg. Ez azonban nem jelenti a regie emelkedését, mert az üzemi regie-ből kiesik az az eddig az üzemet terhelő rész, amely központi feladatai miatt a központba került.

A termelési költségek vizsgálatán és irányításán kívül a vállalat álló- és forgóeszközeivel is gazdálkodik a munkástanács. Így az inkurrencia, esetlegesen felesleges gépeladás, használt gépbeszerzés stb. engedélyhez van kötve. Amennyiben közszükségleti cikket gyárt, engedélyezheti dolgozóinak a cikk önköltségi vételét. Ellenőrzi az értékesítést, figyelembe véve az üzem legelőnyösebb és leggazdasá-

gosabb érdekeit. Amennyiben az üzem érdeke megkívánja, magánkereskedelem és magánkisiparosok felé adhat megbízást termelési, illetve bedolgozási céllal.

Szükség esetén termelési hitel felvételét kéri a Központi Munkástanácson keresztül. A termelési hitel elsősorban új cikk gyártásánál vagy hosszabb termelési ciklus esetén szükséges. Ilyen az alapítási és átszervezési — eddig 1–2 éves lejáratú hitel engedélyezése is. A hitelkérés esetén a Központi Munkástanács garanciát is kérhet a hitel visszafizetésére vonatkozóan.

Ellenőrzi és jóváhagyásra a Központi Munkástanácshoz terjeszti a vállalat–üzem-mérlegbeszámolóit. A negyedéves mérleg a vállalatgazdálkodás tükörképe. Ennek aktív tételei és eredménykimutatás bizonyítja a vállalat jó munkáját. A mérlegbeszámoló gondos elkészítettése és tanulmányozása adja az alapot az üzemi munkástanács következő negyedéves munkájához.

i) Az üzemi munkástanácsok ellenőrzi a Központi Munkástanács működését, kritikát gyakorolnak felette, és elősegíti Csepel egységének biztosítását.

Azokban az ügyekben, amelyek a Központi Munkástanács hatáskörébe tartoznak, aláveti magát a Központi Munkástanács döntésének, illetve gondosan mérlegeli a határozatot, amennyiben nem ért vele egyet, mielőtt sérelmeivel az Iparkamarához fordul. Azokban az esetekben, amikor a Központi Munkástanács nem saját hatáskörében, hanem az üzemi munkástanácsok javaslata alapján hoz határozatot, javaslatait kellően kidolgozva, az üzemi és vállalati érdekek egyidejű szem előtt tartásával segíti a Központi Munkástanácsot munkája eredményességében.

j) A munkástanács jogosult a számára biztosított jogok bármelyikét beszámolási kötelezettség mellett az elnökségre, az igazgatóra vagy a Központi Munkástanácsra átruházni.

II. A Központi Munkástanács feladata és működése.

1. Funkcionális feladata

Az előzőekben részletesen vagy csak nagy vonalakban ismertetett üzemi munkástanács feladatok a Központi Munkástanács funkcionális feladatai. Azaz a gyár-egységek munkástanácsainak határozatait a Központi Munkástanács ellenőrzi, vigyáz azok helyességére és koordinálja az egységes gyárvezetés szempontjából.

Tehát az üzemi munkástanácsok azon feladataiban, amikor saját hatáskörükben intézkednek, a Központi Munkástanácsnak joga van ezen intézkedéseket — helyességükben és érdemi tartalmukban — vizsgálni, ellenőrizni; amennyiben valamely üzemi munkástanács határozatát helytelennek tartja, úgy azt a Központi Munkástanács ülésén megvitatja és megváltoztathatja.

2. Az üzemi munkástanácsok javaslata alapján:

a) *Határoz a Csepel Vas- és Fémművek teljes profiljának kialakításában.*

Az üzemi munkástanácsok javaslatát felülvizsgálhatja, figyelembe véve a termelés helyes nagyságrendjét, az esetleges új vagy megváltozott üzemi profil szükségességét, az üzemi profilnak vertikális és horizontális koordinálása után jóváhagyja az üzemi munkástanácsok javaslatait és kialakítja az egész vállalat leggazdaságosabb működését.

b) *Kialakítja a vállalati szervezet helyes felépítését.*

Az üzemi szervezési javaslatokat áttanulmányozza, központilag meghatározza: a vállalat gazdaságos működése érdekében mily műszaki és gazdasági szervezet kíván központosítást és melyek üzemi decentralizálást. Kialakítja a vállalati önállóságnak megfelelő központi igazgatás szervezetét. Ennek a legjobb szakemberekből való felépítésére az üzemi munkástanácsoktól javaslatot kér egyes személyek, illetve állások betöltésére.

A szervezet elvi felépítése alapján végrehajtja

- a Központ átalakítását,
- a szükséges üzemösszevonásokat,
- az üzemi szervezet átalakítását.

c) *A Csepel Vas- és Fémművek terveit egységesíti.*

Az üzemek által meghatározott üzemi terveket jóváhagyja. A központilag intézett export–import terveket üzemekre bontja, a devizakeret felett az egész vállalat érdekében diszponál. Az üzemi terveket összesíti, és a felsőbb államvezetés — Tervhivatal stb. — felé egységesen terjeszti be jóváhagyásra. A népgazdaságilag irányított anyagok, energia stb. elosztását meghatározza. Általában egységesíti az üzemi terveket, és az állami vezetés felé egységesen jár el.

d) *Irányítja az export–import ügyleteket.*

Kialakítja a megfelelő szervezetet. Figyelembe veszi az üzemi importigényt, azt a devizakeret erejéig a vállalat érdekeinek megfelelően kielégíti. Az exportnak a leg-

gazdaságosabb elhelyezését biztosítja. Határozatánál figyelembe veszi az üzemi munkástanácsok javaslatait.

e) Kialakítja vállalati szinten a helyes bérezési formát.

A teljesítménybérezést bevezeteti. Az üzemi munkástanácsok javaslata alapján a premizálási alapot kijelöli, és meghatározza a premizálást. Szabad beralakulás esetén ellenőrzi a termelési költségek arányos megoszlását.

f) Központilag intézi a nyereség-befizetést, valamint a nyereségnek a termelés biztosítására szükséges részét elosztja.

Az állami hozzájárulást a gyárak között kirója, mivel szükségesnek tartjuk, hogy ez az állami hozzájárulás Csepelre vonatkozóan egy összegben legyen megállapítva. Ezt az összeget a vállalat érdekeinek legmegfelelőbben osztja szét. (Magyarázatot ld.: üzemi munkástanácsok feladatai g/1 pont alatt.)

Ugyanígy az amortizációs összeget, valamint a nyereségnek beruházásra vonatkozó részét közös számlára fizeteti be, és gazdálkodik ezen összegekkel, ennek felosztásával úgy a beruházás, mint a felújítás vonalán.

Megszabja az üzemi nyereségnek a Központ dolgozói nyereség-részesedési részét. Ezt a Központi Igazgatás számlájára fizeteti be.

Irányítja az üzemek által lakásépítésre fordított összeg helyes felhasználását.

g) Gazdálkodik a vállalat pénzeszközeivel.

Az állóeszközöknek más állami vállalatnak történő eladását a Központi Munkástanács engedélyezheti.

A termelési költségből megszabja a Központ regie-ét [sic!] és azt a Központi Igazgatás számlájára befizeteti — szétosztva az egyes üzemek között.

A vállalatfejlesztési alappal rendelkezik, illetve az egyes gyárak között felosztja.

Engedélyezi az üzemi munkástanácsok javaslatára a vállalatnál dolgozóknak a gyártott közszükségleti cikkek vagy segédanyagok önköltségi vételét.

Egységesen rendezi az egyes gyárak bizonylati rendszerét, beszámolási kötelezettségeit.

Biztosítja a veszteséges üzemeknek az állami hozzájárulást.

Egyes üzemek fizetési képtelensége esetén más üzemének tartalékából kiegészítő hitel felvételét engedélyezheti.

Az egyes üzemek gazdaságosságának biztosítása érdekében külső könyv- vagy egyéb szakértőket igénybe vehet, és közvetlenül jelentést kérhet tőlük az üzem munkájára vonatkozólag.

Szükség esetén hitel felvételét engedélyezheti az egyes üzemek részére a banktól illetve más üzemeiktől.

A szakszervezetek és az üzemi munkástanácsok között felmerült vitás kérdésekben a vállalat érdekeit védi.

3. Önálló feladata.

A Központi Munkástanács önálló feladata, hogy a Csepel Vas- és Fémművek gazdálkodását irányítja, termelését ellenőrzi és felelős érte. A Csepel Vas- és Fémművek érdekében harmadik személlyel, illetve az állammal tárgyal. Csepel érdekeit képviseli és az egyes gyárak helyett is intézkedhetik külső jogi személyek viszonylatában.

A Központi Munkástanács a felügyeleti szerv hatáskörét tölti be, mind az üzemek, mind a központi szervek felé. Határozatai végrehajtását a vezérigazgató, illetve rajta keresztül az egyes üzemek igazgatói intézik.

Általános rendelkezések.

Mivel a Munkástanács kötelessége az üzem gazdaságos termelésének biztosítása, valamint mivel az igazgató a munkástanács határozatai alapján vezeti a vállalatot, az Elnöki Tanács 25/1956 sz. — a munkástanácsokról szóló — törvényerejű rendelet 11. §. hatályon kívül helyezését kérjük. Az igazgatónak kinevezését, ugyanúgy, mint más munkakörök betöltését a munkástanács engedélyezze. Az igazgatónak joga van akár állami szervhez, akár a kinevezett kormánybiztoshoz fordulni, amennyiben a munkástanács határozata törvényellenes lenne. Az igazgatót állásából felmenteni csak igazoló jelentés megküldése alapján lehet. A munkástanács fokozott felelősségét — éppen jogai szélessége és kollektív volta miatt — külön jogszabály rendezze.

Az államnak joga van bármily vonatkozású revizornak megbízást adni a vállalati gazdálkodás ellenőrzésére. Ezen kívül a Csepelre kinevezett kormánybiztos biztosítja az állam ellenőrző szerepét.

A munkástanács határozatait az elnökségen keresztül érvényesíti. Ezért feltétlenül szükséges, hogy a Központi Munkástanács elnöke és titkára, valamint az üzemi munkástanácsoknak vagy az elnöke, vagy a titkára a megválasztott időtartamra függetlenítettek legyenek. Állásuk betöltésére helyettes vehető fel, a megbízásuk lejártá után előző állásukba sorolandók be. Megbízásuk időtartama alatti illetményük azonos a munkakörüknek megfelelő illetménnyel, oly kiegészítéssel, hogy a munkástanács a határozatait végrehajtó függetlenített tagját a nyereség-visszatérítésből munkájának megfelelően dotálhatja.

Általános és ügyrendi kérdésekben a 25. sz. Elnöki Tanács rendelkezései az irányadóak.

Budapest, 1957. január 2.

*BFL XXXV.28.b. 7. őe. 11–25. p. — Gépelt fogalmazvány aláírás nélkül. 1957. január 4-én Nagy Elek munkásönkormányzatot előkészítő bizottsági megbeszélésen vett részt. A tervezet valószínűleg erre az egyeztetésre készült.*⁵³

2.

Jegyzőkönyv a CSVM KMT és a nagyüzemi MSZMP küldöttei között 1957. január 5-én tartott megbeszélésről

Jegyzőkönyv

Felvétetett a Csepel Vas- és Fémművek Tanácstermében megtartott értekezleten.

Jelen vannak: a Csepel Vas- és Fémművek Munkástanácsának tagjai, az MSZMP kiküldöttjei, a Szakszervezet kiküldöttjei.

Nagy Elek⁵⁴ (Munkástanács elnöke) megtartja a megnyitót.

Kiss Dezső⁵⁵ (MSZMP)

Beszél a Munkástanács működéséről. Felveti, hogy *voltak pozitív intézkedései*. (48 órás sztrájk stb. alkalmával.) Felveti, pl. a Gépgyárban azon vitatkoznak, hogy a Munkástanács ad-e helyiséget a párt részére, vagy sem.

53 BFL XXV.4.f. 7104/1957. 1256. p.

54 Nagy Elek: (1926–) csztorgályos; 1952-ig a Magyar Néphadsereg alezredesc. 1956. október 26-ától a csepeli Szerszámgyár, 1956 november–1957 január a Csepeli Központi Munkástanács elnöke. 1957-ben letartóztatták, majd 12 évi börtönrre ítélték. Perét ld.: BFL XXV.4.f. 7104/1957.

55 Kiss Dezső: (1921–) csztorgályos, pártfunkcionárius. 1945-től MKP tag. 1945–1946-ban a politikai rendőrség munkatársa. 1946–1951. RM MKP, ill. MDP bizottság politikai munkatársa, 1951–1952. első titkára. 1952–1954. 2 éves pártiskolát végzett. 1954–1956. Bp. PB osztályvezető-helyettes. 1956. április–október XXI. ker. első titkár. 1957. február–1966. MSZMP IKB, ill. KB tag. 1956. november–1975. IPB, ill. Bp. PB tag. 1957–1966. Bp. IIB, ill. VB tag. 1956–1959. XXI. ker. majd Csepel Vasmű IIB elnök, később első titkár. 1959–1961. budapesti titkár, 1961–1962. első titkár. 1962– Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium miniszterhelyettes.

Elmondja, hogy az MSZMP az együttműködést szeretné biztosítani. Továbbá, hogy a Kormány melletti állásfoglalást úgy tette, mint szavakkal bizonyítani kell, mert ez a kormány vetett véget Magyarországon az ellenforradalomnak, vállalta a népszerűtlen feladatokat, kitartott a helyén, megmentette a munkáshatalmat. Meggyőződésünk, hogy egy nemzetközi konfliktustól mentette meg Magyarországot. Külön biztosíték Kádár és más elvtársak személye. Ők nem voltak horthysták, sem fasiszták, mindig munkások voltak, és azok érdekeiért harcoltak. Van, akinek Kádár, Marosán személye nem szimpatikus.

A Párt elfogadta Nagy Imre intézkedéseit, de Nagy Imre nem tudta azokat megvalósítani. Az ő kormányzata alatt nagyon szomorú dolgok következtek be. Ebben a kormányban mi erős vezetőt látunk.

Mit értünk a kormány tényleges gyakorlati támogatása alatt? Amikor látjuk, hogy a Munkástanácsok ténylegesen a munkások érdekeivel foglalkoznak, egyik kérdés, hogy a *jelenlegi politikai kérdéseknél*⁶ sokkal többet foglalkoznak, mint a *gyár gazdasági jellegű kérdéseivel*. Hosszú ülésezések, szenvedélyes viták vannak, amiért kevesebb idő jut az 1957. évi tervek kidolgozására. A bérpolitika és prémiumrendszer nem volt helyes, züllesztője volt a termelésnek, a minőségi munkának. A népvagyon megőrzése is fontos probléma. Ebben az Igazgatóságnak, a Munkástanácsnak, a Rendészetnek közösen kell együttműködni. Továbbiakban felveti, hogy a *Munkástanács számoljon be* eddigi tevékenységéről a munkások előtt. Úgy gondolja, hogy egy ilyen beszámoló után egyesek kiesnének a munkástanácsból.

A továbbiakban elmondja, hogy kétféle félelem van az emberekben. Irtóznak attól, hogy a régi módszerekre tér vissza a párt. A munkások öntudatosabb része meg van félemlítve az ellenforradalomtól. A kommunisták a munkástanácsokban mumust látnak. A Munkástanács soraiban vannak olyan emberek, akik nem oda valók. Ugyanígy a Pártban is vannak nem oda valók. Nézzük meg, hogy kik azok, akik nem a munkások érdekeit akarják képviselni. Elítéljük azokat, akik visszaéltek azzal, hogy párttagok voltak. Ezeket eltávolítjuk a párt soraiból, azokat is, akik az októberi események során elhagyták a pártot, és részt vettek az eseményekben. Kellemetlen az, hogy a Munkástanácsban van olyan ember, aki Kádárt szidja és az ÁVH embere volt.

Amikor a Munkástanács-választások voltak, *kommunisták nélkül*, előre elkészített lista szerint választották meg a Munkástanácstagokat. A Munkástanácsot nem mint politikai szervként akarjuk erősíteni. A párt konkrét segítséget tudna adni a Munkástanácsoknak, azok, akik 30–40 éve szervezett dolgozók, nagy tapasztalat-

56 Valószínűleg kérdéscikkel.

tal rendelkeznek, gazdasági vonalon komoly segítséget tudnának nyújtani. Ez egy kicsit a Munkástanács iránti bizalom kérdését is jelenti. *Az olyan Munkástanácsnak nem sok becsülete lesz, amelyben nincsenek kommunisták.*⁵⁷ Még egy súlyos probléma a racionalizálás. Párt kérése, hogy a régi törzsgárdát ne küldjék el a gyárból, emellett messzemenően vegyék figyelembe a szociális körülményeket. Van itt a gyárban sok deklasszált ember. A szakembereket, a régi munkásokat ne küldjék el. Ezen a téren igen nagy a nyomás felénk a munkások részéről. Van még egy kérésünk, hogy a *Munkástanácsok elnöksége sokkal intenzívebben vegyen részt a termelésben*. Egyesek véleménye szerint a Munkástanács még a párt módszerein is túltesz az ülésezésben. Végezetül vigyázzanak a korrupció megakadályozására. Nem akarjuk, hogy a Munkástanácsot lejárassák. Javasolja, hogy alakítsanak egy intézőbizottságot, amelyben a Szakszervezet, Munkástanács, Igazgatóság, az Ifjúsági szervezet egy nagyon szoros kapcsolatot építsen ki.

Másik kérdés a *kommunisták leváltása*. Beszéljék meg az intéző bizottsággal. Ha olyan leváltásról van szó, aki nem rendes, aki visszaélt pártagságával, akkor messzemenően támogatni fogják. Ha ez azonban a párttal való megbeszélés nélkül történik, ellenforradalmi cselekedetnek fogják tekinteni.

Javasolja, hogy a tárgyalást követően a Munkástanács gyári szinten is tárgyalják meg.

Javasolja, hogy egy *közös nyilatkozatot adjanak ki* erről a tárgyalásról. Ezt a munkások és a párttagok is várják.⁵⁸

A nemzetközi helyzetről szólva, a kommunisták, az egész szocialista tábor, a kapitalista országokban lévő kommunisták, egységesen foglalnak állást a magyar eseményekkel kapcsolatban. Különösen értékes a Kínai Kommunista Párt határozata. Ennek nemzetközileg is óriási jelentősége van.

A továbbiakban kifejti, hogy a párttal nem lesz rossz együttműködni, mert politikai erő lesz ebben az országban. A Munkástanács, ha jó kapcsolatot fog kiépíteni a párttal, jó együttműködés lesz. [sic!]

Nagy Elek (a Munkástanács elnöke): Nem érzem magam hivatva arra, hogy a felvetett kérdések mindegyikére válaszoljak. Elmondom nyíltan, őszintén, többé-ke-

57 A CSVN KMT 1956. december 17-én kelt körlevelében határozott arról, hogy a nem demokratikusan választott munkástanácsok tagsága érvénytelen. A szavazáson választásban érdekeltek dolgozók 2/3-ának jelenléte volt szükséges. A körlevelet ld.: BFL XXV.4.f. 7104/1957. 1051–1052. p. 1957. január 4-én felkérték a gyáregységek munkástanácselnökeit, hogy jelentsek azon személyeket, akiket megalapozatlanul bocsátottak el. Uo. 892. p. Az elbocsátottak utólagos jegyzéke: uo. 885–891. és 896. p.

58 A közös nyilatkozatot a végleges Munkástanács megválasztásakor is elutasították. Uo. 1098. p.

vésbé az elnökség tagjaival folytatott beszélgetésekből kialakult véleményt. Tény az, hogy jelenleg Magyarországon gazdasági leromlás van. Ez elsősorban és majdnem kizárólag a magyar munkásság vállaira nehezedik. E rendkívüli nehéz helyzetben felvetődött az a probléma, hogy kell egy olyan szerv, amellyel együtt tudunk dolgozni a magyar dolgozók érdekében, hogy a gazdasági nehézségeknek megálljt mondjunk, hogy ne legyen olyan elkészerítő a helyzet. Végső fokon optimisták vagyunk. Azzal is tisztában vagyunk, hogy követtünk el hibákat, és el is fogunk még ezután is követni, mert a Munkástanács nem egy régi szerv, még nem rendelkezünk kellő tapasztalattal, és a tagok legnagyobb része csak munkás volt. *Munkástanácsok vannak. Az is tény, hogy a kommunisták kezdeményezték. Igaz, hogy jugoszláv kommunisták. [sic!] Úgy látszik azokkal megint sok mindenben nem tudunk egyet érteni.*⁵⁹ Úgy vélem, hogy a *magyar munkástanácsokat forradalmi események valósították meg*. Sokan úgy vélik, hogy a munkástanácsok korán, idő előtt születtek meg a forradalom alatt. Tudjuk mi is a pártnak, a kormánynak az álláspontját a magyar eseményekkel kapcsolatban.

Tudjuk, hogy most már határ nincs, már ellenforradalomnak mondják. Semmi szándékunk, hogy az előbbieket hibájaként az MSZMP számlájára írjuk.

„Tény az, hogy 1949. óta október 23-ig demokráciáról beszélni nem lehetett. Nem akarom a Rajk-ügyet és a többi törvényellenes eljárásokat felsorakoztatni. Nem akarom azt sem részletezni, hogy a Gépgyárban háromszor kellett kiírni egy MDP taggyűlést, mert nem jöttek össze. Meg kell mondani, hogy az MDP-ben a magyar munkásosztály nagy része nem bízott. Úgy vélem, hogy a magyar dolgozók jelentős része forradalmat lát az elmúlt eseményekben.” Tudjuk mi azt, hogy enélkül nem lehetne Munkástanács.

Eredmények vannak. Hibák is. Alapjában véve a rossz alapokra helyezett ipar, a túlzott adminisztráció, a szakértelem lebecsülése, a politikai állásfoglalás, ezek hibák voltak. Nem mondom, hogy a racionalizálást a Munkástanácsok hajtsák végre, de nekünk kell felszámolni a hibákat. Önök a forradalmat ellenforradalomnak értékelik, és Önök tudják, hogy a *Munkástanácsokba elsősorban azokat választották be, akik október 23-a előtt kiálltak a nép elé és megmondták a hibákat*. Mi erre felülről választ kaptunk, ez nekünk nem tetszett. A dolgozók között ezek az emberek népszerűbbek lettek. A Munkástanács jelentős része ezekből az emberekből tevőd-

59 Nagy Elek jól ismerte a jugoszláv munkásönkormányzatok működését. Tanúvallomása szerint 1956. november 20-a körül találkozott a Borba egyik tudósítójával, akitől egy orosz nyelvű és kiadású füzetet kapott a jugoszláv munkástanácsok működéséről. Ezt ő maga fordította magyarra. A fordítást ld.: BFL XXV.4.f. 7104/1957. 937–943. p. Egyéb jugoszláv munkástanácsokkal kapcsolatos fordítások: Uo. 962–998. p.

tek [sic!] össze. A forradalom idején lezajlott magatartás is az emberek előtt egy mérce volt. *Hogy a Munkástanács összetételét ellenforradalmároknak tekintik, így nem tudunk tovább dolgozni. Mi félünk egy párdiktatúrától, Önök meg félnek egy jobbrtolódástól. Mi nem akarunk egy jobboldali Magyarországot. „Tény az, hogy mi nem vagyunk megelégedve a kormánnyal és egyes intézkedésekkel.”* Önök Csepelen dolgoztak, tudják, hogy milyen bérek voltak itt. Más gyárokhoz viszonyítva a Gépgyárban a 6 Ft-os átlagkeresetet felemelik 10%-kal, és máshol a 10 Ft-os összeget 11 Ft-ra, a különbség fenn fog állni. „Csomó probléma megoldásra vár, ami nem fog menni, mert nem látunk biztosítékot. Hinni Istenben lehet, mert se nem árt, se nem használ. Az 1945-ös események folytán, a szovjet hadsereg segítségével a gyárak államosítva lettek. Ezzel az eredménnyel a párt nem jól gazdálkodott. Felhőkben járt, mi pedig igyekszünk a földön maradni.”

Azt mondják, hogy a Munkástanács pártellenes. Üldözi a párttagokat. *A pártmunkának a munkások között kell lezajlani, nem az irodában.* Azt mondják, *hogy vannak köztünk ellenforradalmi emberek. Ki az, aki vissza akarja adni a gyárakat, a szocializmus eddigi vívmányait?* Ebben a helyiségben ilyen szó nem hangzott el. Hogy a kormányban valaki bízik, vagy nem bízik, az egyéni beállítástól függ. Ma kijelentettem, hogy ha valaki politikai jellegű felszólalást fog tenni, azonnal felüggesztem az ülést. A mi számlánkra igyekeznek írni azt, ami most van.

A népvagyon megőrzésével, a bérpolitikával kapcsolatosan nekünk is meg van az elképzelésünk. „Aki azt követeli, hogy ne foglalkozzunk politikával, az nem marxista. Magyarországon munkanélküliség lesz. Fel kell nyitni a határokat, külföldi segítséget kell kérni. Fejezzük be a földalattit stb., lesz munka. Mégis félünk attól, hogy restauráció lesz.”

Az Országos Előkészítő Bizottságon⁶⁰ ülés volt, ahol Pongrácz Kálmán⁶¹ kijelentette, hogy nem lehet bírálni, hogy volt rákosista, vagy sztálinista, mindannyian azok voltunk, Ő is az volt.

Ezek a kérdések azt mutatják, hogy végső fokon a munkás önkormányzat azt jelenti, hogy a felsőbb szervek intézkedését végre fogjuk hajtani. Tudjuk, hogy az MSZMP-nek egy program kellene, amit a Kongresszus minél előbb csináljon meg.

60 Valószínűleg a Munkás Önkormányzatot Előkészítő Bizottság, amelynek elnöke Apró Antal volt, feladata a munkástanácsok megfelelő országos szervezetének kiépítése lett volna.

61 Pongrácz Kálmán, dr.: (1898–1980) vasesztergályos, jogász, tanácselnök. 1931-től SZDP, 1945-től MKP tag. 1945–1947. Ganz Vagongyár ÜB-elnök, 1947–1949. vezérigazgató. 1949–1958. Budapest polgármesterc, ill. Fővárosi Tanács VB elnöke. 1948–1949. MDP KV póttag, 1949–1956. tag. 1956–1966. MSZMP IPB, ill. Bp. PB tag. 1957–1958. Bp. VB tag. 1949– országgyűlési képviselő. 1954–1966. HNF OT tag. 1963–1970. ET tag.

Ami pedig azt a kérdést illeti, hogy a Munkástanácsban vannak olyanok, akik nem oda valók, hogy a munkások beszámolót várnak, és utána ki fognak kerülni, mi nem félünk. Mi belemegyünk, hogy az akkori események hatására történt a választás: nézzük meg ezt a kérdést. Ha egy napon bármelyik munkástanács tag ellen bejelentés érkezik, azonnal ki kell menni a helyszínre, és új választást kell csinálni. Azt mondják, hogy a dolgozók egy része velünk szemben bizalmatlan. Ha ez így van, nincs jogunk magunkat Munkástanács elnökségének nevezni.

Az is probléma, hogy sokat ülésезünk. A kormány és a felsőbb szervek állandóan üléseket tartanak, amelyen részt kell venni. Ezt társadalmi munkában nem lehet megcsinálni, amikor munkaidő alatt tartják. A racionalizálással kapcsolatban alakult egy bizottság, (munkástanács tag, igazgató, szakszervezeti megbízott, miniszteri megbízott) aki [sic!] eldönti, hogy kit küldjenek el. Hogy vannak a Munkástanácsban olyanok, akik fasiszták voltak, ÁVH-s besúgók? Én minden jó szándékú bejelentést elfogadok. De vannak olyanok is, mint pld. a Karhatalomnál, aki azt beszéli rólam, hogy a „Nagy Elek az, aki 1944-ben elment Hunyadi-páncélosnak és most a Munkástanács elnöke.” Tény és igaz, hogy én 1944-ben elmentem önként.⁶² Ennek meg van a maga fóruma, ahol azt bejelenthetik, hajlandó vagyok a „Népszabadságban” megírni ezt a tényt, de legaljasabb, ha ezt az ember háta mögött mondják. *Szívesen átadom ezt a funkciót.* „Mi senkit nem vettünk fel a Munkástanácsba, hanem az emberek választják meg.” Ebbe nekünk nincs beleszólásunk. Legfeljebb az, hogy lemegyünk a dolgozókhoz, és azt mondjuk, hogy vigyázzanak és nézzék meg, hogy kit választanak. „*Ha az MSZMP lesz a döntő, akkor azok fogják a Munkástanácsot alkotni.*” *Mondjuk talán azt, hogy MSZMP-tagokat válasszanak be a Munkástanácsba?*

Nekünk annyi problémánk van, de meg van kötve a kezünk. A racionalizálással kell foglalkozni, és utána nyithatunk egy panaszirodát. A létért harcolni kell, az nehéz dolog. Azt mondják, hogy a szakszervezettel, igazgatósággal közös kapcsolatot minél sürgősebben. Adjunk ki egy közös nyilatkozatot.

A Kínai Kommunista Párt nyilatkozatával⁶³ mi is egyetértünk, főleg az ellentétekre vonatkozólag.

62 A névtelen bejelentést ld.: BFL XXXV.28.b. 7. óc. 1–2. p.

63 A Kínai Kommunista Párt központi lapjában, a Zsenmin Zsipaóban 1956. december 30-án *Még egyszer a proletárdiktatúra történelmi tapasztalatairól* címmel cikk jelent meg, amely a jugoszláv–szovjet viszonytal, a dogmatizmus és a revizionizmus különbségével és a magyarországi eseményekkel foglalkozott. Népszabadság, 1957. január 1. Részben idézi: Magyar–jugoszláv kapcsolatok 1956. december – 1959. február. II. köt. Szerk.: Ormos Mária – Vida István. Bp., 1995. 87–90. p.

Hinni nem tudunk, Önök sem. „Szeretném, ha választ adnának, hogy Önök hiszik-e a marxizmus[t], vagy csinálják?”

A bizalmatlanság velünk szemben óriási. Bizalmatlan velünk szemben az MSZMP, a kormány, az igazgatóság. Az üléseken legyen ott mindenki, a kormány, a karhatalom stb. Nem vagyok olyan optimista, hogy azt mondjam, minden kérdésben egyetértünk. A tettek adják meg az alapot a közös együttműködésre.

Javaslom, hogy nyissuk meg a vitát.

Kiss György (MSZMP): Öszintén mondjuk meg egymásnak a véleményünket. *Nagy elvtárs válasza egyes dolgokban nagyon pozitív. Az együttműködés forrásait meg kell keresni. A Munkástanácsot akarjuk segíteni a dolgozók javára.* Minden kérdést leggyorsabban nem lehet megoldani. A létszámcsökkentés komoly probléma.

Nagy elvtárs azt kérdezi, hogy a marxizmust hisszük-e, vagy csináljuk. A Rákosi–Gerő féle politikával kapcsolatban sok elvtársnak súlyos kifogásai voltak. Éreztük, hogy eltértek a helyes iránytól. Nagyon jól tudtuk, hogy ha valaki őszintén megmondta a véleményét, az bajba került. A marxizmust akkor is hittük és most is hisszük. De az embereket meg kell győzni. Annak legyen igaza, akit a másik meggyőzött [sic!]. Nagyon jól tudjuk, hogy egyeseket fel akartak koncolni ebben a gyárban. A legfontosabb kérdés, hogy a Munkástanács és az MSZMP hogyan tud együtt működni.

Nagyon fontos kérdés a létszámcsökkentés. Ez rendkívüli érzékenyen fogja érinteni az ifjúságot, az asszonyokat.

A bérkérdéseket is helyes volna közösen megtárgyalni. A másik fontos probléma a kibontakozás, a gyári tervek elkészítése, hogy a megmaradt létszám mennyit fog termelni.

Mályi [Vilmos]⁶⁴ (MSZMP): Valamennyien felelősek vagyunk azért, hogy amit a dolgozók vártak azt végrehajtsuk. (Felesleges adminisztráció stb. megszüntetése.) Még mindig sokkal több bért fizetünk ki, mint amennyit termelünk. Normális bérezésre, munkafegyelemre van szükség. Tudom, akinek rossz a normája, az kedvetlenül végzi a munkáját. Nagy gondot okoz a racionalizálás. *A tanács elkövetett egy hibát, ti. azt, hogy mindent maga akar csinálni, a párt helyett politizál, a szakszervezet helyett szervez, az igazgató helyett vezetni akarja a gyárat. Ezt egyedül nem fogja tudni elvégezni.* Minden szerv a maga vonalán dolgozzon. *Helytelen, hogy nem akarnak kommunistákat.* Ez nem lehet igaz, mert én is dolgoztam a Kerékpár-

64 Mályi Vilmos: (1909–) lakatos. 1956. október előtt a Külügyminisztérium dolgozója. 1957-ben az MSZMP XXI. kerületi IIB szervező titkára és a kerületi PTO vezetője.

gyárban.⁶⁵ Ezzel lejáratták magukat. Továbbá a szakszervezet legyen felelős a dolgozók érdekvédelméért. Üljön le a Munkástanács, a szakszervezet és az illetékek, és állapítsák meg, hogy melyik dolgozó mennyit ér, hova lehet besorolni. Mindenhol nem lehet órabért bevezetni. Olyan bérezést kell bevezetni, mely ösztönözni fogja a munkásokat.

Nem helyes, hogy a vezetők közül többet el akartak küldeni. Először meg kell nézni, hogy a vezető mire képes, ha nem váltja be a hozzáfűzött reményeket, akkor le kell váltani. De azért, mert valaki haragszik rá, nem lehet elküldeni. Ezzel a termelésben anarchiát okozunk. Hogy nem helyeselnék egyes intézkedést, a Munkástanács mögött ott a párt, ifjúsági szervezet, a műszaki vezetés, akkor nem történik semmi különösebb baj. 1945-ben sokkal nehezebb körülmények között kezdtünk dolgozni, mint ma. *A Kommunista Párt bizonyos rossz munka miatt lejáratta magát, de a tömegek többsége mellettünk van.* Ez a munkásság építeni dolgozni akar.

Végezetül azt szeretném, ha ezen az értekezleten választanánk egy bizottságot, amely kidolgozna a *Munkástanács és az MSZMP részére egy közös nyilatkozatot.*

Nehogy azt higyjék [sic!], hogy mi akarunk igazgatni. A Munkástanácsba ne engedjenek senkit, aki a párt ellen uszít, de ne tűrjenek meg ellenforradalmi plakátokat sem. A vitákat el tudjuk baráti alapon intézni.

Nemcsak a termelést segítjük, a Munkástanács munkáját is segíteni fogjuk. Régi mondás: „Egységben az erő.” *Hogy a Munkástanács és az MSZMP szemben álljon egymással, az az ellenforradalomnak érdeke.* Van még az emberekben keserűség. Kerüljünk minden olyan megnyilvánulást, amely a párt és a kormány ellen van. A Kádár-kormány egyeseknek nem tetszik. Egy év múlva mondják meg, hogy jól végezte-e feladatát, vagy sem. Azt mondják, hogy a politikai vitákat nem engedik meg, bizonyos fokig a gazdasági kérdés politikai kérdés. Nagy et. beszélt a tanácsok megválasztásáról. Ez helyes. Egyet el kell ismernünk. Én október 23-a óta itt vagyok Csepelen. Pontosan tudom, hogy mi zajlik le a gyárakban.

Itt is és Budapesten is *kommunisták nélkül alakultak meg a Munkástanácsok, a felajzott hangulatban, amely a párt ellen volt.* Nem azt akarjuk, hogy holnap hívjanak be 1 vagy 2 kommunistát, de azt elvárjuk, hogy ha valamilyen oknál fogva kiesik egy tanácstag, és újat választanak, ha kommunistára esik a választás, engedjék megválasztani.

65 A Kercékpárgyár és a Golyóscsapágygyár 1956-os történetéhez adalék Tolnai Károly és társai perc. BFL XXV.4.a. 3768/1957., illetve Fekete László és társai BFL XXV.60.d. 2066/1957. Az előbbiben megtalálhatóak a gyárakban felvett munkástanács-jegyzőkönyvek, határozatok és az ott dolgozó munkások jegyzéke is. 1956. december 3–1957. január 5.

A másik kérdés a *párhelyiség kérdése*. A leépítések következtében nem probléma egy kis helyiség. Nem kell félni, nem lesz megint egy olyan apparátus, mint volt, de ha az elvtársak munka után össze akarunk jönni, azt hiszem, ezt meg lehet tenni. Ha nagyaktívát akarunk összehívni, úgy is meg tudjuk csinálni munkaidő után.

Az üzemekben sok helyen mondják, hogy a Munkástanács nemcsak sokat ül-
sezik, hanem majdnem egészében nem is dolgozik. Ha megnézzük az erkölcsi ol-
dalát, amelyet nemcsak rendelet szabályoz, akkor ez nem helyes. A Munkástanács
előírja, hogy a munkaidőt mindenkinek le kell dolgoznia, de pont ők nem tartják be
a munkafegyelmet. Ne engedjék, hogy a Munkástanácsot ezen a vonalon támadás
érje. A racionalizálással is követtek el hibákat, ezeket helyre kell hozni. Nincs
olyan elgondolásunk, hogy pld. aki személyzetis volt, annak okvetlenül az íróasz-
tal mellett kell maradnia, ha szakmája van, adjunk neki becsületes munkát. Akik-
nek pedig olyan volt a magatartása, hogy kifogás alá esett, azokat eltávolítjuk.
Példa erre: Halmi, Rudas et. esete.

Olvasták a Kínai Kommunista Párt állásfoglalását, amely nagyon tanulságos
volt. Azt a módszert kell alkalmazni, amit a kínai elvtársak adtak tanácsot. [sic!]
Nem mindenki volt sztalinista, aki párttag volt. Itt is emberek voltak, akiknek végre
kellett hajtani a párt felső vezetésének utasításait.

[?] ⁶⁶ (Munkástanács, Nagytömeg[árúgyár]): Azt mondják, hogy a Munkástanácsok
nem dolgoznak. Érdekes kérdés ez. Szeretném, ha megnéznék, hogy mielőtt a
párt létrejött, ők is ülészetek sokat. De nem volt egy olyan szerv, amely ezt fel tudta
vetni. Furcsának tartom, hogy mindenki e körül forog. [sic!] Kiss et. azt
mondja, hogy nem választottunk kommunistákat a tanácsba. A Nagytömegben a
választás úgy történt, hogy mindenkinek odaadtunk egy üres papírt azzal, hogy azt
válasszon, akit akar. Szégyen és gyalázat, hogy az MDP-ben nem voltak olyan
kommunisták, akik odaálltak volna. Nem kértünk egy 10 perces önéletrajzot senki-
től, mielőtt megválasztották.

A törzsgárdát nem fogjuk elküldeni. Szó sincs róla, hogy racionalizáljuk őket.
Van itt olyan, aki ismer a régi időkből. Azt mondják, hogy 30 éves szervezett dolgo-
zókat elküldünk. Ezen csodálkozom, ezek öreg bácsik, már eddig is csak dédelget-
tük őket az üzemben.

Én is örülni fogok, ha öregkoromban elküldenek nyugdíjba. Azt mondják, hogy
sokat ülésezünk és nem tettünk semmit. Ez azért van, mert vannak a Minisztérium-
ban olyan szervek, amelyek helytelen utasításokat hoznak. *Nagy Elek mondta,*

66 A CSVM Központi Munkástanácsában Tóth Tibor és Katona János képviselte a Nagytömeg-
árúgyárat.

hogy Kádár egy becsületes elvtárs, de vannak a környezetében olyan gazemberek, akik ilyen rendeletekkel traktálnak bennünket.

Azt mondják, hogy a párt erősödni fog. Nemhogy erősödni fog, kell is neki erősödni, én is azon vagyok, hogy a kommunista párt erősödjön meg. De népszerűtlen agitátorok ne legyenek, ezt Bencze Kovits et-nak is megmondtam. Azt mondják, anarchia lesz, ha így fogunk gazdálkodni. Én az anarchiát nem tudom, hogy a dolgozók idézik-e elő, vagy a vezetők. A raci törvény [sic!], meg a különféle intézkedések okozzák azt.

Visszautasítom, hogy mi kommunistákat dobáltunk ki. Nézzék meg, hogy a munkaügyivel mit csináltunk. Letettük mint személyzeti osztályvezetőt, aki 30 éve nem dolgozik a szakmájában, és oda tettük a satupad mellé, és mindenki segít neki, hogy menjen a munka. Senkit nem dobtunk ki az utcára.

Az MSZMP részéről ez a legelső közeledés, amit tanúsítanak irántunk. Kádár elvtárs azt mondta, hogy fenntartással bizalommal vagyok a munkástanáccsal szemben, én ugyanezt mondom az MSZMP-vel szemben.

Bácsi József⁶⁷ (Munkástanács): Mályi elvtársat ismerem a legjobban, neki szeretnék válaszolni. Engem sokan úgy ismernek, mint egy megrögzött ellenforradalmárt. Meg kell mondani, nincs a világon senki, aki különbet produkált volna, mint mi. Olyan energiaproblémánk volt, amilyen még soha. Termeltünk 17 milliót, kifizettünk 60 milliót. Ez valóban nem reális.

Szeretnék Kiss elvtárs fejtegetéséhez hozzászólni. Kommunistának érzem magam, de mégsem vagyok hajlandó jelenleg beiratkozni az MSZMP-be.

Az október 23-ai ellenforradalomról beszélni nem lehet, az egy spontán forradalom volt, amiben előfordultak ellenforradalmi megmozdulások.

A Munkástanács létrejöttével kapcsolatban merem állítani, hogy még egy olyan demokratikus szerv nem jött létre, mint a munkástanács. Nem csináltunk listát, jegyzőkönyveink vannak az üzemekből erről, hogy mégis olyan színezete lett a dolognak, hogy kommunistákat nem vettek be a munkástanácsba, és hogy olyan személyek jöttek ki, akik nem párttagok, *ez pontosan a 12 év politikájának következménye.* Főleg azokat választották meg, akik a 12 évi terrorisztikus rendszerben meg merték mondani a véleményüket, és a dolgozók ezt megjegyezték. Merem hangsúlyozni, hogy *ezek között ellenforradalmár nemigen akadt, de régi párttag annál több.* A sztrájk kérdésével kapcsolatosan meg kell mondani, hogy mi ellene

67 Bácsi József: (1926–) vascsiztergályos munkás. 1956. október végén az Acélmű idciglencs, majd a végleges munkástanácsának tagja, november 29-étől a CSVN KMT elnökhelyettese. 1958-ban tíz év börtönbüntetésre ítélték. Perét ld.: BFL XXV.4.f. 7104/1957.

voltunk a sztrájknak. Ez sokkal sikeresebb eredményre vezetett volna, azonban történt egy óriási hiba a szovjet városparancsnokság részéről, mert *betiltottak minden gyűlést, és nem tudtuk a munkástanácsokat értesíteni*, így az üzemekben nem tudtak egységes álláspontot elfoglalni ezzel kapcsolatban.

A munkásosztályt mindenki állandóan támogatja, mégis milyen zűrzavar van. Gondolkozzunk ezen.

Kiss et. beszélt a kormány jelenlegi összetételéről. Saját személyem [sic!] véleményét mondvá, amíg Kádár elvtárrsal nem beszéltem, azt mondtam, hogy *Kádár feltétlenül becsületes szándékú kommunista*. Azt mondtam, hogy nem benne, hanem közvetlen környezetében van a hiba. Aztán elérkezett a pillanat, amikor elmentünk a parlamentbe, és elmondtuk, hogy mire akarunk választ kapni. „*Kádárból kiábrándultam, mert olyan keményen nyilatkozott az október 23-ai eseményekről, hogy megrendült a bizalmam*. Marosán elvtársról⁶⁸ nem is beszélve, különösen most, hogy a mai újságban megjelent a „Számadás” c. cikke.”⁶⁹

A kibontakozásra van egy véleményem. 1945-ben mindenki várta a szovjet hadsereget. Apám itt dolgozott 30 éve a Csögyárban, várták az ötágú csillagot. Felszabadítottak bennünket. „*Tudjuk, hogy mit csinált a kommunista párt 12 év alatt*. Az illúziót a sárba rántották, és a következménye az lett, hogy a magyarság legnagyobb része úgy néz a szovjet katonára, hogy le akarja köpni. 12 év alatt pontosan a fordítottja lett. Azt hittük, hogy jobb lesz. A kommunista eszmék leple alatt egy terror lett.”

Nem értek egyet Kiss et-nak azzal a tételével, amit Nagy Imrével kapcsolatban mondott. Nagy Imrét a történelem vihara a felszínre dobta, és 2–3 nap alatt nem lehet semmit tenni. Egy óriási politikai hibát követett el Nagy Imre. Egy szuszra mondta ki a semlegességet, felmondta a Varsói Szerződést stb. Várjuk meg, a történelem tisztázza majd a dolgokat.

Kiss et. azt mondja, hogy a munkástanács gazdasági kérdésekkel foglalkozzon, s ez a kormány részéről is elhangzott. „Politizálni gazdasági funkciók nélkül, vagy

68 Marosán György: (1908–1992) sütőipari munkás, politikus. 1927-től SZDP tag. 1945–1948. SZDP Pártvezetőség és PB tag, majd vezetőtitkár, ill. főtitkárhelyettes. 1948–1950. MDP KV, PB és SZB tag, főtitkárhelyettes, Bp. PB első titkár. 1949–1950. könnyűipari miniszter. 1950-ben koholt vádak alapján halálra ítélték, végül az ítéletet céltfogytiglanai börtönbüntetésre változtatták, 1956-ban szabadult. 1956. július–október 28. KV és PB tag, július–október 27. miniszterelnök-helyettes. 1956. november 7–1960. államminiszter. 1956. november–1962. MSZMP KB (IKB), ill. PB (IIB) tag. 1957–1962. KB titkár. 1957. április–1959. Bp. IIB elnök, majd első titkár, VB tag. 1957–1962. Bp. PB tag. 1960–1962. ET titkár. 1962. lemondott tisztségeiről, visszavonult a politikától. 1965–1972. MSZMP-ből is kilépett.

69 Az említett cikk a Népszabadságban jelent meg 1957. január 5-én.

fordítva, az tiszta nevetség. *Ez egy szoros függvény, ez teljesen párhuzamos dolog. Gazdasági hatalom politika nélkül és fordítva, az egy nulla.*"

Hogy miért nem foglalkozunk az 1957-es tervekkel, bérrendezéssel, népvagyon megőrzésével? Itt egy gazdasági anarchia van, addig nem lehet az 1957-es tervekkel foglalkozni, amíg nincs egy biztos bázisunk. Akkor lehet tervezni, ha nekünk energiánk lesz. Nem ülnénk itt egymással szemben, hanem egy rakáson lennénk.

Azt mondják, számoljon be a munkástanács a dolgozóknak. Annyi sok problémánk van, amely teljesen igénybe veszi az időnket, nem jut idő a dolgozókkal foglalkozni. Ezt mondaná meg valaki, hogyan tudnánk ezen segíteni. Azt mondják, hogy sok munkástanács tag kiesne, ha beszámolót tartanánk a dolgozók felé. Lehetőséges, de én azt mondom, ha elmondanám azokat a problémákat, amik vannak, mégsem esnének ki. *Higgyék el, az MSZMP nem azért nem megy, hogy mi akadályozzuk, a dolgozók félnek. Félnék, hogy a régi rendszer visszajön.* Higgyék el, nem mindenki karakter. Az emberek zöme olyan típusú, szeret nyugodtan élni, nem érdekli a közösség, csak az, hogy neki legyen biztos helye. *Félnék, hogy lesz egy kommunista párt, mely újra megerősödik.*⁷⁰ Mi lenne, ha a kormány kiadna egy rendeletet vagy javaslatot, hogy a dolgozók kezdjék megválasztani az üzemekben az alapszerveket, és ha ez megtörtént, válasszák meg a vezetőket felfelé is. Azt mondják, a munkástanácsban vannak olyanok is, akik nem oda valók. Lehetőséges, de mondják meg bátran, hogy ki az. Ugyanez vonatkozik az MSZMP-re is. Teljesen helytelen álláspont az MSZMP részéről, hogy akik részt vettek az októberi eseményekben, azok nem valók a Munkástanácsokba.

Azt mondják, hogy a szakszervezetet vonjuk be a Munkástanácsba. *Mondjuk meg őszintén, hogy mi volt a szakszervezet. Hűséges kiszolgálója az államhatalomnak. Szakszervezet maga szervezte a munkaversenyt. Nem értek egyet azzal, hogy van egy SZOT. Ezt is alulról kellett volna megválasztani.*

Kiss et-at szeretném, ha maga válaszolna egy kérdésemre. Hogyan értelmezte azt, hogy 1 év múlva furcsa és nevetségés lenne a munkástanács kommunisták nélkül. Hegyi et. is egy élénk vita közben azt mondta nekünk, hogy 3 hónap múlva nekem kell magukat megvédeni.

Az átszervezés igen nagy probléma. Itt nem szabad azt nézni, hogy az illető milyen nézetű. A szociális körülményeket kell figyelembe venni. Szükséges, hogy a

70 *A Nagy Elek és társai* peranyag szerint a következő mondat is elhangzott Bácsi szájából: *Félnék, hogy az MSZMP ugyanúgy folytatja, mint az MDP és a régi hibák ismétlődnek. Az MSZMP-t ugyanazon személyek szervezték, akik szolgai módon végigtapsolták azokat az intézkedéseket, amelyek nem voltak helyesek.* BFL XXV.4.f. 7104/1957. 42. p.

régi kipróbált törzsgárda itt maradjon. Először haza kell küldeni azokat, akiknek földjük van, építőipari munkások stb.

Vigyázzunk ezzel a *közös nyilatkozattal*. Én egyetértek veled, de nem olyan rosszul fest a dolog, hogy a dolgozók nagy része nem ért egyet a munkástanács működésével. Higgyék [sic!] el, ha hirtelen szavazást rendelnénk el, a munkástanács elsöprő győzelmet aratna. *Ha egy közös platformot adnánk ki, azt mondanánk, hogy a munkástanács lepaktált az MSZMP-vel.*

Korbéli Lajos⁷¹ (MSZMP): *Egyetértek azzal, amit a párt diktatúra kérdésével kapcsolatban mondtak. Hogy alakult ki, ennek is meg kell nézni az okát, különösen csepeli vonatkozásban. Azt mondta egyszer Rákosi et., „a kommunisták felelnek azért, hogy ebben az országban mi történik.”*

A munkástanács kezében összpontosul a gyár ügyes-bajos problémája gazdasági stb. kérdésekben. Fennáll a veszélye annak, hogy a munkástanács is beleesik ilyen hibákba. Csepelre mindig nagyon néztek. Így volt ez a mi időnkben is. Ez nagyon önelégültté tett bennünket. A másik kérdés, amiről Nagy et. is beszélt, a helytelen rendeletek, és az, hogy *attól félnek, hogy az MSZMP újra a régi módszerhez tér vissza.*

Megvan a biztosíték, hogy beleessünk ebbe a hibába [sic!]. Van egy pár elgondolásunk. Nem leszünk fejbólogató jánosok. Attól félnek a dolgozók, hogy a párt-szervezetek megint a párt és a kormány határozatait gondolkodás nélkül hajtják végre. Ha kell, ellenzék is lesz. Fogunk mi is csatázni a kormánnyal és a párttal, ha a dolgozók bérkérdéseit kell megoldani, nem úgy, mint a normarendezésnél.

Amikor úgy látják, hogy a munkástanács a dolgozók érdekeit védve különböző intézkedéseket kíván tenni, azt támogatjuk, de nem támogatjuk, amely nem áll összhangban a jelenlegi gazdasági helyzettel.

Felvetődött a bizalmatlanság kérdése a munkástanács felé. Ezt néhány dologgal alátámasztom. *Intézőbizottságaink nem tudták elérni, hogy a munkástanács egyes ülésein részt vegyenek.*⁷²

A „Népszabadság” olvasókat kemény támadások érték.

A párthelyiség kérdését nem sikerült megoldani. Ez bizalmatlanságot okozott. Azt hiszem, ez a mai tárgyalás tudja ezeket a dolgokat tisztázni.

71 Korbéli Lajos: 1953–1968. Csepeli párttitkár. 1956–1957. MSZMP CSVM Ideiglenes Intéző Bizottság tag. 1957 szeptemberében CSVM Ellátó Üzemének igazgatója.

72 Komjáthy a Nagy Elek és társai perben tett tanúvallomásaiban azt nyilatkozta, hogy bármikor részt vehetett a munkástanács ülésein.

Néhány elvtárs hozzászólásával kapcsolatban meg kell mondanom, hogy nem azt mondtuk, hogy a munkástanácsok egyáltalán nem dolgoznak, hanem, hogy egyes területeken nagyobb aktivitást gondolunk a munkástanács részéről, különösen gazdasági vonalon.

Az elmúlt 12 év alatt történtek hibák. Azonban főleg 1948-ig néhány dolgot létrehoztunk.

Ellenforradalom, forradalom kérdésével kapcsolatosan beszélni kell a nép követeléseiről és az ellenforradalom céljairól. *Kiss et. is azt mondta, hogy a felső vezetők eltávolításával kapcsolatosan a nép követelése jogos volt.*

Közös nyilatkozat kérdésével kapcsolatban azt hiszem elérkeztünk oda, hogy közös nyilatkozatot adjunk ki. Olvashatták az újságban is, hogy egyes gyárakban a munkástanács és a párt közös nyilatkozatot adott ki. Nem hiszem, hogy ez rossz dolgot szül. Ezzel okvetlenül előbbre tudunk jutni.

Kiss József⁷³ (Szakszervezet): Felvetődött, hogy a munkástanács foglalkozzon gazdasági kérdésekkel, az MSZMP a politikai kérdésekkel. Nem véletlen, hogy erről beszélünk. Éppen a racionalizálással hozzuk össze az egészet. Járjuk az üzemet, látjuk, mit csinálnak az igazgatók, üzemvezetők stb. A meglévő kevés energiát, amivel rendelkezünk, a nemtörődomség következtében nem megfelelően használják fel. Ez arra vezet, hogy több embert kell az utcára tenni, mint amennyit jobb szervezés mellett kellene. 18 MW áramot tudunk a gyárak rendelkezésére bocsájtani. Nem közömbös, hogy ezt hogyan használjuk fel. Azokon a helyeken, ahol az áramot kézi erővel tudjuk pótolni, meg kell nézni, hogy kevesebb munkást kelljen elbocsájtani. A Munkástanács állandóan ülésezik. Nem tud a munka megszervezésével foglalkozni. Személyeskedéssel és egyéb dolgokkal foglalkoznak. Éppen ezért vetjük fel az elmúlt hibákból kifolyólag, hogy a munkástanácstagok munkaidő után ülésezzenek, és vegyenek részt a termelő munkában.⁷⁴ Nekünk is a fejünkhöz vágják ezeket. Azt mondják az emberek, harcoltunk azért, hogy a korrupciót megszüntessük, s a munkástanács ugyanazt csinálja. Nem szeretnénk a munkástanács rendszerét lejártni. Ha az elvtársak úgy veszik tőlünk, ahogy mi érezzük, akkor más szemmel fogják nézni a dolgokat. Nagy Elek felvetette, állja-

73 Kiss József: 1957-ben a Magyar Kohászati Dolgozók Szabad Szakszervezete Csepel Vasmű Területi Bizottságának elnöke.

74 A csepeli KMT az 1956. december 3-ai jegyzőkönyv szerint határozatot hozott, hogy a munkástanácsok csak munkaidő után tarthatnak üléseket. A jegyzőkönyvet ld.: BFL XXV.4.f. 7104/1957. 1036–1040. p. A december 17-ei körlevél ezt kiegészíti azzal, hogy az üléseket a legkritikább esetekben hívják össze, és munkaidő közben legfeljebb 90 perccel ülésezhetnek. Uo. 1051–1052. p.

nak ki becsületesen, akiknek valami bajuk van vele, ne hátulról jöjjenek, hogy ő Hunyadi-páncélos volt. Nekünk is az a véleményünk.

Ha arról beszélünk, hogy a kormányt támogatjuk, akkor a bizalmat előlegezzük. Ez a kormány megérdemli a bizalmat, mert a munkásokat és a parasztokat képviseli. Éppen Nagy Elek szavaival élek a *csőgyári Szabóval*⁷⁵ kapcsolatban, hogy ne vegyük be a munkástanácsba azokat, akik nem oda valók, mert ezek nem a munkástanács megszilárdítását, hanem szétbontását célozzák. Bácsi et. szavaira válaszolva, amelyben kifejti, hogy nem tartja helyesnek a SZOT módszerét, amely a jelen pillanatban fennáll, mi sem.

Örömmel tapasztaljuk azt, hogy a kohászati szakszervezet alakuló ülésén a dolgozók küldöttei (Salgótarján, Ózd, Dunapentele, Csepel stb.) választották meg a vezetőséget, illetőleg az ideiglenes intézőbizottságot, utána pedig azok fogják megválasztani, hogy ki legyen a SZOT vezetősége [sic!].

A bérfeszültség kérdéseivel kapcsolatban Nagy Elek kissé pesszimistán vetette fel a bérek rendezését. Az ideiglenes intézőbizottságtól értesültem, hogy tárgyalásokat folytatnak, hogy a 10% kevés, kb. még 7%-ot kell adni, hogy a bérfeszültséget meg tudjuk szüntetni. Ha ezt is közösen végeznénk, akkor nem lenne vita és bizalmatlanság.

Nagy Elek (Munkástanács elnöke): Javasolja, hogy több hozzászólás ne legyen. Többek javaslata alapján két hozzászólást engedélyeznek az MSZMP részéről, kettőt a munkástanács részéről.

Benczekovits Lajos⁷⁶ (MSZMP): Kiss et. utalt arra, hogy mennyire jelentősnek tartjuk a munkástanáccsal az együttműködést. Érezzük a felelősséget, amely mindannyijunk [sic!] vállára nehezedik. Már sokkal előbb létre kellett volna hozni ezt a megbeszélést. Őszintén mondták meg az elvtársak és mi is, hogy mik a problémák. Felvetették a párt szerepének kérdését. A pártot negatívnak értékelték. Párt nélkül szocializmust építeni nem lehet. Ezt tudomásul kell venni. Jelenleg kicsi a párt, nem is szükséges, hogy nagy létszáma legyen. Legyenek olyanok benne, akik önzetlenül végzik a feladatukat.

Azt kérdezik, hogy állunk a marxizmus-leninizmus kérdésével. A marxizmus győzelmének történetét kell megnézni. Az ideiglenes visszaesés ellenére is vannak eredmények. Előttünk játszódtott le a párt fejlődése. Magyarországon is történtek

75 A Nagy Elek és társai peranyag szerint a Csőgyár munkástanácselnöke, ő tárgyalta Apró Antallal Papp Károly december 14-ai intézkedéscélvel kapcsolatban.

76 Benczekovics Lajos: 1956–1957. CSVM IIB tag, a XXI. kerületi munkásőrség parancsnoka.

visszaesések. Mégis az a véleményünk, *hogy a szocializmus építése párt nélkül nem lehetséges*. Mi a magunk részéről hiszünk a marxista–leninista eszmében. Úgy akarunk dolgozni, hogy a hibákat kiküszöböljük. Fáj az a helyzet, amelyben az ország van. Történetek eltérések az elmúlt évtized folyamán, de ennek ellenére ebben az országban történt olyan dolog is, ami a kommunisták érdeme volt. 1917-től kezdve a MKP volt a legáldozatosabb a munkásosztály érdekeiért. Nem helyes úgy állást foglalni, hogy sztálinisták, vagy rákosisták vannak a gyárban és kizorítsuk [sic!] őket. Előfordult, hogy követtünk el hibákat a felsőbb szervek határozatainak végrehajtása során. Ezeket ki akarjuk küszöbölni, ne lássanak ellenséget a kommunistákban. A kommunistáknál az alsóbb funkcionáriusok soha nem éltek fényesen.

Meg kell keresni azt a közös platformot, amely a munkástanácsok[at] és a pártot az együttműködésben elősegíti. Most szemben állunk egymással, de közelebb fogunk kerülni egymáshoz. Együtt fogunk dolgozni azért, hogy a gyárban és az egész országban megteremtjük az új, boldogabb jövőt.

[...] alezredes (Karhatalom)⁷⁷: A 48 órás sztrájkjal kapcsolatban a munkástanács nem megfelelően intézkedett véleményem szerint azért, hogy egyrészt igazolja magát a kormány felé, másrészt a munkástanácsok felé.

Egyik karhatalmista elmondta, hogy Nagy Elek Hunyadi-páncélos volt. De általában fejtegetése komolytalan volt, így nem foglalkoztunk vele.

Papp Károly⁷⁸ kormánybiztos: Egy kérdésről szeretnék beszélni. A csepeli munkástanács állásfoglalása a kormánnyal kapcsolatos viszonyáról, személyes beszélgetésekből és véleményekből azzal nem értek egyet, ahogy a munkástanács a kormánnyal kapcsolatos álláspontját leszögezte.

Elsősorban minden kérdésben a kormányt teszi felelőssé, amikor felvetődik valami. (Nincs meg az anyagi bázisunk, az energia, munkafegyelem stb.) Ugyanígy vehetem fel a kérdést a munkástanács felé, hogy a kormány mit tudott volna itt tenni 3 hónap alatt. Elsősorban a karhatalmat kellett megszervezni, hogy a nagy sztrájk idején a villamosok is jártak, azt nekik köszönhetjük, de egy-két felelőtlen elem megfélemlítette fegyverrel a dolgozókat, akik abba hagyták a munkát. Ezért kellett

77 A karhatalom megszervezéséről az FMPK 1956. november 7-ci számnélküli, titkos – azaz Magyar Közlönyben meg nem jelent – határozata intézkedett, ld.: A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületének jegyzőkönyvei. V. köt. 1956. november 14 – 1957. június 26. Szerk.: Baráth Magdolna – Fciftl István. Bp., 1998. 310. p.

78 Papp Károlyt 1956. december 14-én az FMPK a CSVM kormánybiztosának nevezte ki.

elsősorban a karhatalmat megszervezni. Ez tette lehetővé, hogy ma beszélhetünk, hogy mennek a villamosok, hogy estig van nyitva a KÖZÉRT. Fontos probléma, hogy a dolgozóknak a munkalehetőséget biztosítsuk. Kádár elvtárs sem rendelkezik varázsszöveggel, mint a bibliában Mózes, hogy csodákat tudjon létrehozni. Nem volt még ideje bebizonyítani, hogy jót akar. Ehhez szükséges a munkástanácsok segítsége is. Elhangzott, hogy a termelés 17 millió Ft értékű, a kifizetett bér 50 millió. Ez így nem mehet tovább. Ez egy közös feladat. Fel kell mérni az erőket és ezt felhasználni olyan mértékekben, hogy valóban rentábilissá tegyük a termelést. A kifizetett bérek nem nagyon fognak csökkenni, mert a munkanélküli segélyre tetemes összeget kell biztosítani. [Sic!] Nem bízom benne, hogy ezt a nyár előtt meg tudjuk valósítani. A kormány intézkedését végre kell hajtani. Nem a kormány idézte elő, hogy most racionalizálás van, a bányászok sem dolgoztak, ami energiahányt idézett elő. Pl. Borbála-napján a bányászok nem dolgoztak, amit még soha nem tettek. Sztrájkoltak máskor is a bányászok, de a karbantartás és a bányafenntartás azért folyt. Most az általános sztrájk alatt egyáltalán semmit sem csináltak. Ez volt az előidézője annak, hogy ez a gazdasági leromlás bekövetkezett. Én is itt voltam a felszabadulás után, tudom, mi volt itt a gyárban. A Nagytömeg előtt nem volt hajlandó senki sem kirakni az anyagot. Én vittem oda, és kiraktam. Példamutatásban kell elől járni. A munkástanácsnak is meg kell mutatni, hogy felelősségérzete van, mert ha akadályozzák a kormányt a kibontakozásban, akkor nem fogunk előbbre jutni.

Kérem, hogy ezen gondolkozzanak, amikor a kormánnyal kapcsolatos véleményüket kifejtik.

Kiss Dezső (MSZMP): Őszintén és nyíltan megmondták mindannyian a véleményüket. Komoly elvi kérdésekben azonban nem értünk egyet. Mindenki kommunistának vallja magát. Az elvtársak félnek a baloldali restaurációtól. Mi félünk a jobboldaligtól. Egyetlen kommunista sem akar olyan helyzetbe kerülni, mint amilyenbe kerültünk. A főveszélyt az ellenforradalomban látjuk. Azt szeretném kémi, tanulmányozzák át a Kínai Kommunista Párt határozatát, meg fogják találni, hogy a nemzetközi imperializmusnak van egy átfogó támadása, az egész világ ellen. Hogy a kormány és a nép között milyen bajok voltak, az a kisebb hiba, nekünk megvolt a lehetőségünk, hogy a párton belül folytassuk a harcot. A pártegység védelmében négyszázan voltak a listán, hogy lecsukják őket. Én is köztük voltam. Az események előtt szóltak Kelen Bélának, Korbéli Lajosnak, hogy az ÁVH kivette a lehallgatót a telefonból. A kommunistákat akasztgatták fel, ezért nekünk jogos a féltelmünk. A kínai és a többi kommunista pártok állásfoglalásában azt látjuk, hogy Magyarországon ellenforradalom volt. Az más, hogy egy fiatal ember fogta a fegyvert, és harcolt, azt sem tudta, hogy miért. Szétverték a pártot és az ÁVH-t.

Tudunk mi együtt dolgozni. A lakásépítkezéssel kapcsolatban már nyár óta dolgozunk egy programon.

Nagy elvtárs azt mondja, mit kapott örökbe a munkástanács. Mit kapott a Kádár-kormány? Mi jobb helyzetben voltunk talán? Nem kívánom, hogy olyan helyzetben legyenek. 1952-ig itt dolgoztam a gyárban, és azt mondták, hogy sztálinista vagyok, mert a párt utasításait végrehajtottam. 1936 óta részt veszek a munkásmozgalomban, és egyesek azt mondják, hogy ha Kiss Dezső bent van a pártban, akkor nem lépnek be. Ha most elmegyek, azt fogják mondani, gyáva vagyok. Közünk kevesen voltak, akiket nem akartak felakasztani.

Véleményem szerint lehet egy közös nyilatkozatot kiadni. Mondjuk meg, hogy miben nem értünk egyet. Úgy tudom, hogy a munkástanácsban kijelentették, adjunk időt a Kádár-kormánynak, hogy mit tud produkálni. Én nem azt mondtam, hogy a munkástanácsok összetétele nem jó, mert ellenforradalmárok vannak benne, én azt mondtam, hogy vannak nem oda valók.

Felvetődött a munkásönkormányzat helyzete, és hivatkoznak a jugoszláv példára.

Egy-két év múlva látjuk, hogy az októberi események jó irányba vitték-e a dolgokat, vagy sem.

Az események előtt a kongresszus előtt álltunk, és a Rákosi–Gerő stb. eltávolítása előre látható volt. Ha ezt kívártuk volna, akkor ezek a szörnyű események nem következtek volna be. Nehogy azt higgye [sic!] valaki, hogy a jugoszláv út egy teljesen jó és alkalmazható út. Kell egy központosított szervezet, amely biztosítja, hogy az alsó szervezet megbízhatóan és jól dolgozzék. A jugoszlávoknál is nagy gondot jelent ez. Sokan hivatkoznak arra, hogy az igazgatót hogyan válasszák meg. A jugoszlávoknál a munkástanács benyújtja a termelői tanácsnak az igazgató leváltására, ill. megválasztására a javaslatot, és a termelői tanács dönti el a továbbiakat. Bácsi elvtárs kérdezi, hogyan értem, hogy 1 év múlva furcsa lesz, ha a munkástanácsokban nem lesz kommunista. Semmi esetre sem úgy, ahogy Nagy Elek mondja, nem kérjük, hogy ő menjen be és kérje, hogy kommunistákat vegyenek be a gyárakban a munkástanácsokba.

Nagy Elek (Munkástanács elnöke): Több kérdésre akarok válaszolni. Azt hiszem, hogy az értekezlet eredménnyel zárult.

A bérfeszültség nem az üzemen belül, hanem országos szinten értendő. Hétfőn 10 órakor lesz megbeszélés ezzel kapcsolatban.⁷⁹

A munkafegyelem, áramkihasználás stb. vonalán mi is tudjuk, nem állunk úgy, ahogy kellene. Azonban a munkástanács meg akarja teremteni a rendet.

79 1957. január 5-e szombatra esett, így az említett hétfői nap január 7-e.

Hogy mennyiben tudunk együttműködni ezen a téren, az nemcsak tőlünk függ. Amit az anyaghelyzettel kapcsolatban Papp elvtárs mondott, azt Kádár elvtárs is mondta. Hogy első volt a karhatalom megteremtése. Ezt el kell ismernünk nekünk is. Van azonban a karhatalom munkájában olyan, ami nem tetszik nekünk. Volt itt egy fiatal ember, akit ártatlanul tartóztattak le, és mi mentettük ki. A személyi kérdést nem tartom fontosnak, kérem, ha önök azt tudják, ne ötdökből kelljen róla értesülni. „Az MSZMP legújabb módszere: kezdik azokat fűrni, akiknek a személye nem tetszik.”

Azt mondják, hogy üldözzük a kommunistákat, és fel akarták akasztani őket. A Gépgyárban ilyesmiről szó sem volt. Az olyan emberek, akiknek nem volt tanácsos itt tartózkodni, megmondtuk, hogy menjenek haza, és ne mutatkozzanak, s a pénzüket azért megkapták.

Azt mindannyian tudjuk, hogy csak azok lehettek vezető funkcióban, akik párttagok voltak, a szakértelmet itt nem vették figyelembe.

Az eddig leváltott személyeket felül kell bírálni. Értsük meg, hogy egyes személyekkel miért van a munkástanácsoknak baja. Eddig a forradalom eredménye az, hogy a parasztságnak nem kell beszolgáltatni. A munkástanácsot eddig mindig mindenki csak bántotta. Megalakult mint intézmény, *de támogatás jelszava alatt csak támadás érte.*

Mi „változott a magyar politikai életben eddig. Azt mondják, hogy nincs Magyar Dolgozók Pártja. Van helyette MSZMP stb. *A Népszabadsággal kapcsolatban is súlyos kritikák merülhetnek fel.*”

Ne vitatkozzunk itt, hanem tettekre van szükség. „Felvetődött önök részéről egy közös platform kiadása. Mi ettől idegenkedünk. Javaslom a következőket: írja meg az MSZMP a nyilatkozatot, mi is írunk egyet, és kicseréljük, utána hívunk össze egy megbeszélést.”

Pénzügyi kérdést tekinteném az együttműködés első kérdésének. A gyári belső munkarend kérdését nagyon keményen megfogjuk. Ugyanígy a racionalizálás kérdését. Elsősorban kettős foglalkozással rendelkező személyeket — főleg az építőipariakat — fogjuk leadni az Ellátó Üzemnek.

Meg kell állapítani végső fokon, hogy *nem győztük meg egymást csak abban, hogy meg kell keresnünk egymást.*

Több tárgy nem lévén, az ülést bezárják.

K. m. f.

BFL XXXV.28.b 7. öe. 27–40. p. — Gépelt írott, az eredetinek indigós, nem hitelesített másodlata. Egy példánya megtalálható a BFL XXV.4.f. 7104/1957. sz. per-

anyag 1057–1069. p. alatt. A dőlt betűs szövegrészek az eredeti szövegben aláhúzást jelöltek. Idézőjellel a szó szerinti idézést jelölték a CSVM munkástanácsai jegyzőkönyveikben. Kiss György és Mályi felszólalása között szerepel: Vörös József (Munkástanács), de nincs hozzászólás feljegyezve. A jegyzőkönyvet Balla Józsefné titkárnő gépelte.

ÁVH	Államvédelmi Hatóság
CSVM	Csepel Vas- és Fémművek
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
ET	Népköztársaság Elnöki Tanácsa
et,et.	elvtárs
FMPK	Magyar Forradalmi Munkás—Paraszt Kormány
HNF OT	Hazafias Népfront Országos Tanácsa
IIB	Ideiglenes Intéző Bizottság
IKB	Ideiglenes Központi Bizottság
IPB	Budapesti Ideiglenes Pártbizottság
KGM	Kohó- és Gépipari Minisztérium
KB	Központi Bizottság
KMT	Központi Munkástanácsának
KV	Központi Vezetőség
MNB	Magyar Nemzeti Bank
MDP	Magyar Dolgozók Pártja
MKP	Magyar Kommunista Párt
MSZMP	Magyar Szocialista Munkáspárt
PB	Politikai Bizottság
PM	Pénzügyminisztérium
PTO	Párt- és Tömegszervezetek Osztálya
RM	Rákosi Mátyás Művek
SZB	Szervező Bizottság
SZDP	Szociáldemokrata Párt
SZOT	Szakszervezetek Országos Tanácsa
SZOT	Szakszervezetek Országos Tanácsa
ÜB	Üzemi Bizottság
VB	Végrehajtó Bizottság